



Centraal Bureau
voor de Statistiek

Bevolkingstrends 2013

Bevolkingsprognose 2012- 2060: Veronderstellingen migratie

Coen van Duin

Han Nicolaas

Nicole van der Gaag

december 2013

Voor de nieuwe Bevolkingsprognose van het CBS, die 13 december 2012 gepubliceerd werd, is de wijze waarop de veronderstellingen over de migratie worden opgesteld aangepast ten opzichte van eerdere prognoses. Voor de immigratie worden de veronderstellingen nu per migratiemotief opgesteld en pas in een tweede stap uitgesplitst naar herkomstgroep. Ook is voor een meer modelmatige aanpak gekozen, waardoor het aantal parameters waarvoor expliciete veronderstellingen moeten worden gemaakt kleiner is. Op termijn worden jaarlijks 155 duizend immigranten voorzien, 5 duizend meer dan in de prognose van 2010. Er worden 136 duizend emigranten voorzien, 9 duizend meer dan volgens de vorige prognose.

1. Inleiding

Bij het opstellen van de prognoseveronderstellingen voor de immigratie maakt het CBS gebruik van gegevens over immigratie naar migratiemotief. Bij voorgaande prognoses (Nicolaas et al., 2011a) werden deze gegevens vooral kwalitatief gebruikt: als instrument bij de beargumentering van de veronderstellingen voor elk van de elf onderscheiden herkomstgroepen³⁾. De cijfers kwantitatief inzetten was lastig, doordat data over migratiemotieven van EU-burgers ontbraken. Sinds 2011 heeft het CBS door een nieuwe schattingsmethode deze data wel beschikbaar.

Voor de prognose van 2012 worden de immigratieveronderstellingen wel gebaseerd op de tijdreeksen van immigratie naar motief. We onderscheiden vijf motieven: arbeidsmigratie, asielmigratie, studiemigratie, gezinsmigratie en overige motieven

Globaal volgen we de methode beschreven in De Beer (2011). Per migratiemotief wordt beargumenteerd wat de meest waarschijnlijk geachte toekomstige ontwikkeling is. Bij arbeidsmigratie wordt met de conjunctuurinvloed rekening gehouden, bij asielmigratie met tijdelijke schommelingen in de asielinstroom door beleidsverschillen tussen EU-lidstaten. Voor de gezinsmigratie wordt een verklarend model gebruikt waarin de instroom wegens andere motieven en de omvang van de eigen herkomstgroep in Nederland worden meegewogen.

Het belangrijkste voordeel van deze nieuw insteek is dat het verband tussen de argumentatie en de uiteindelijke veronderstellingen duidelijker wordt. Daarbij is het aantal stromen waarover veronderstellingen wordt gemaakt teruggebracht. Ook zijn de aannames voor verschillende herkomstgroepen consistentier doordat niet per herkomstgroep veronderstellingen worden geformuleerd.

Migratiemotieven worden alleen waargenomen voor immigranten met een niet-Nederlandse nationaliteit. Nederlandse immigranten hoeven zich niet bij de IND te melden. Van een groot deel van de EU-onderdanen ontbreekt het migratiemotief omdat zij, met uitzondering van Bulgaren en Roemenen, sinds mei 2006 geen verblijfsvergunning meer nodig hebben als ze langer dan drie maanden in Nederland willen blijven. Zij moeten zich nog wel bij

³⁾ De bevolkingsprognose onderscheidt allochtonen naar de herkomstgroepen EU26 (EU excl. Nederland), Turkije, Overig Europa, Marokko, Afrika (excl. Marokko), Indonesië, Azië (excl. Japan en Indonesië), Suriname, Antillen (de voormalige Nederlandse Antillen), Latijns Amerika (excl. Suriname en Antillen) en Overig buiten Europa (bestaande uit Noord Amerika, Oceanië en Japan).

de Immigratie- en Naturalisatie Dienst (IND) melden, maar als zij nalaten heeft dat geen gevolgen voor hun verblijfsrecht in Nederland. Voor deze groep wordt door het CBS door koppeling aan het huishoudenregister een migratiemotief geïmputeerd.

Voor immigranten met de Nederlandse nationaliteit baseren we de veronderstellingen op emigratieaantallen uit voorgaande jaren en het verwachte percentage emigranten dat terugkeert. Deze procedure werd in eerdere prognoses ook al bij de in Nederland geboren immigranten gebruikt. Voor immigranten die in de voormalige Nederlandse Antillen zijn geboren, die ook de Nederlandse nationaliteit hebben, worden apart veronderstellingen opgesteld.

De veronderstelde migratieaantallen per motief worden verdeeld over de herkomstgroepen. Voor gezinsmigratie modelleren we per herkomstgroep, maar schatten we de parameters in het model over alle herkomstgroepen. Voor arbeidsmigratie modelleren we apart voor EU- en niet-EU-migranten, waarbij de laatste groep verder onderverdeeld wordt naar de onderliggende herkomstgroepen op basis van de waargenomen aandelen. Voor asiel-, studie- en overige migratie wordt ook uitgegaan van de waargenomen verdeling naar herkomstgroep.

Net als in voorgaande prognoses worden de emigratieveronderstellingen voor eerste-generatie allochtonen gebaseerd op aannames over het aandeel immigranten dat uiteindelijk weer uit Nederland vertrekt (Nicolaas et al., 2011b).

In paragraaf 2 worden de immigratieveronderstellingen per motief besproken. In paragraaf 3 komen de veronderstellingen voor de emigratiegeneigdheid per herkomstgroep aan de orde. In paragraaf 4 worden de prognoses voor de aantallen immigranten en emigranten per herkomstgroep toegelicht en vergeleken met de voorgaande prognose.

2. Immigratieveronderstellingen per motief

2.1 Inleiding

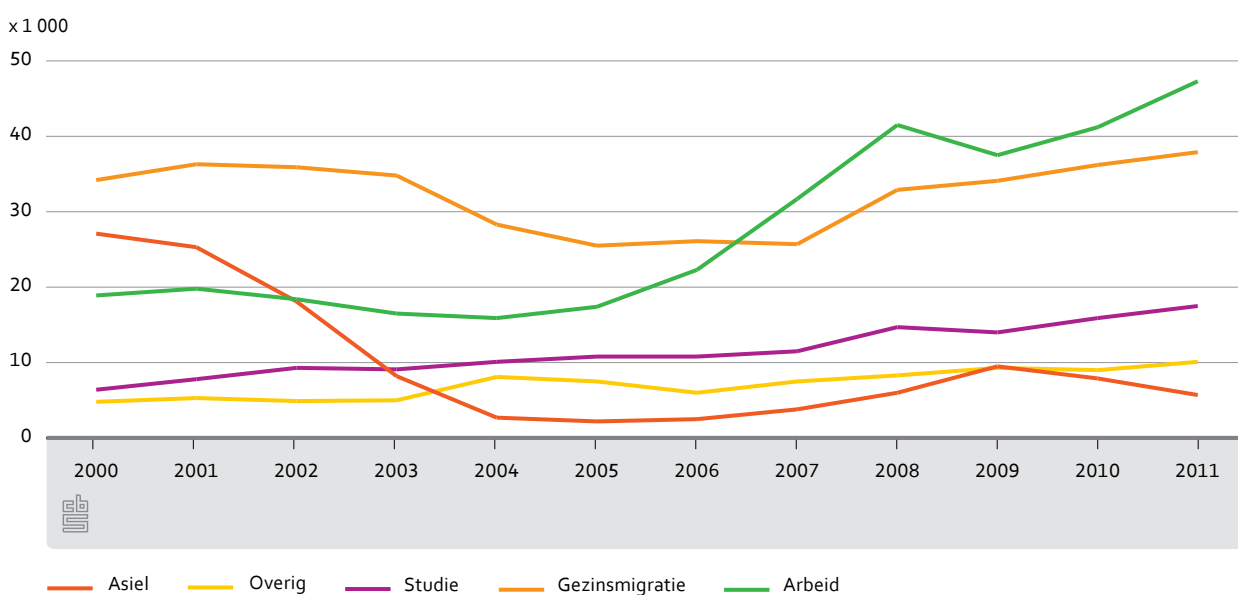
De ontwikkeling van de immigratie hangt af van tal van factoren: van het Nederlandse migratie- en asielbeleid, de aantrekkelijkheid van Nederland voor migranten, de al in Nederland aanwezige allochtone bevolking, migratieontwikkelingen en -beleid in omliggende landen en politieke ontwikkelingen in de herkomstlanden. Ook de economische conjunctuur en de situatie op de arbeidsmarkt in het herkomst- en bestemmingsland hebben effect op de immigratie. Veranderingen in deze factoren zijn terug te zien in de migratiestromen en de samenstelling van de groep immigranten naar motief (asiel, gezin, arbeid of studie). Analyse van de ontwikkelingen in migratie naar motief levert de basis voor de immigratieveronderstellingen.

Informatie over migratiemotieven is gebaseerd op gegevens van de Immigratie- en Naturalisatiedienst van het ministerie van Veiligheid & Justitie. Zoals gezegd, is van personen met de Nederlandse nationaliteit geen migratiemotief bekend omdat zij zich niet hoeven te melden bij de IND. Het gaat om ongeveer 30 procent van de immigranten.

De samenstelling van de immigratiestromen naar migratiemotief is in de loop der jaren

aanzienlijk veranderd. Het aantal arbeids- en studiemigranten is de laatste jaren toegenomen terwijl het aantal gezinsmigranten en met name het aantal asielmigranten in de totale migratie afnam. Was het motief 'asiel' tot en met 2002 nog het op één na belangrijkste migratiemotief, inmiddels komt het op de laatste plaats. Sinds 2007 is 'arbeid' het voornaamste immigratiemotief (grafiek 2.1.1). In 2009 was er een kleine daling van het aantal arbeidsmigranten, waarschijnlijk onder invloed van het dalende aantal vacatures, maar ondanks de aanhoudende recessie is het aantal arbeidsmigranten in 2010 en 2011 weer verder toegenomen.

2.1.1 Immigratie van niet-Nederlanders naar migratiemotief, 2000-2011



Een belangrijk deel van de arbeidsmigranten is afkomstig uit EU-landen. Voor ruim 55 procent van de migranten die sinds 2000 vanuit EU-landen naar Nederland kwamen was arbeid het belangrijkste motief (staat 2.1.2). Vooral sinds 2004 is dit aandeel verder toegenomen. De volgende factoren hebben een rol gespeeld:

- de uitbreiding van de Europese Unie in 2004 en 2007 met tien, respectievelijk twee Midden- en Oost-Europese landen;
- de in mei 2006 ingevoerde vrije vestiging van EU-onderdanen (met uitzondering van Bulgaren en Roemenen) die vanaf dat moment geen verblijfsvergunning meer nodig hebben;
- het feit dat werkgevers sinds mei 2007 geen tewerkstellingsvergunning meer nodig hebben voor migranten uit landen die in 2004 lid werden van de EU (maar nog wel voor migranten uit Bulgarije en Roemenië);
- de economische bloei in de jaren 2005-2008, die tot uiting kwam in veel openstaande vacatures en een lage werkloosheid.

Ook voor migranten uit Azië is arbeid een steeds belangrijker motief om naar Nederland te komen. Sinds 2006 komt één op de vijf Aziaten voor werk naar ons land, een ruime

2.1.2 Immigratie van niet-Nederlanders naar migratiemotief en geboorteland, 2000–2011

	Arbeid		Asiel		Gezinsmigratie		Studie		Overige motieven	
	2000–2005	2006–2011	2000–2005	2006–2011	2000–2005	2006–2011	2000–2005	2006–2011	2000–2005	2006–2011
	%									
Totaal	22,5	37,9	17,6	6,0	41,1	33,0	11,3	14,4	7,5	8,6
Afrika	8,1	7,4	51,4	27,4	27,7	44,2	7,4	12,7	5,3	8,2
Azie	7,7	20,1	31,2	14,6	35,9	34,1	17,4	24,0	7,9	7,2
Latijns-Amerika	12,8	15,1	1,2	0,9	60,9	49,3	14,9	20,8	10,2	13,8
Marokko	3,2	4,5	1,5	2,6	88,8	84,3	4,1	3,6	2,4	5,1
Suriname	2,2	1,9	1,1	1,7	80,3	71,8	7,5	7,5	8,8	17,2
Turkije	7,6	14,8	7,2	3,4	79,5	65,3	3,0	12,9	2,7	3,7
EU-26	54,1	58,8	0,0	0,0	27,4	23,7	10,1	9,4	8,3	8,1
Indonesië	4,7	7,0	1,1	0,4	44,8	32,6	35,7	48,7	13,8	11,4
Overig Europa	17,5	20,8	27,2	14,3	36,2	37,1	11,6	19,1	7,5	8,6
Overig niet-Europa	32,4	29,6	0,0	0,0	45,2	35,5	10,7	19,9	11,7	15,1

Bron: IND, bewerking CBS.

verdubbeling ten opzichte van de periode 2000–2005. Daarnaast weten steeds meer Aziatische studenten hun weg naar de Nederlandse universiteiten en hogescholen te vinden. Studie is na gezinsmigratie het belangrijkste motief voor migranten uit Azië. Arbeid en studie spelen ook in de migratiestromen vanuit Turkije, overig Europa en Latijns-Amerika een steeds belangrijker rol, hoewel minder prominent dan in de migratie vanuit EU-landen en Azië.

Met uitzondering van de EU blijft gezinsmigratie echter voor alle hier onderscheiden (groepen van) geboortelanden de belangrijkste drijfveer voor immigranten om naar Nederland te komen. Dit is het duidelijkst te zien in de samenstelling van de immigratiestromen uit Marokko en Suriname, van wie respectievelijk ruim 80 procent en ruim 70 procent gezinsmigranten zijn. Opgemerkt moet worden dat van de immigranten uit Suriname de helft de Nederlandse nationaliteit heeft. Ook voor migranten uit Afrika, waar traditioneel veel asielzoekers vandaan komen, is gezinsmigratie sinds 2004 het belangrijkste motief voor hun komst naar Nederland. Het gaat hier voor een belangrijk deel om gezinsherenigende migranten van asielzoekers die in eerdere jaren naar Nederland kwamen.

2.2 Arbeidsmigratie

Sinds de uitbreidingen van de EU in 2004 en 2007 en het openstellen van de arbeidsmarkt voor burgers van nieuwe lidstaten in mei 2007 is de arbeidsimmigratie naar Nederland sterk gestegen. Deze stijging komt grotendeels op het conto van burgers van de nieuwe lidstaten, met name Polen. Grafiek 2.2.1 toont het verloop van de arbeidsmigratie voor de EU en niet-EU lidstaten sinds 1995. De cijfers voor 2012 zijn een raming, die gebaseerd is op de voorlopige maandcijfers voor immigratie tot en met september 2012 en de verdeling van de immigratie naar motieven uit 2011. De jaarlijkse arbeidsmigratie vanuit de EU steeg sinds de

eeuwwisseling met bijna 25 duizend migranten. De arbeidsmigratie van buiten de EU lag in 2012 ongeveer 3 duizend migranten hoger dan in 2000.

De omvang van de arbeidsmigratie hangt samen met de economische conjunctuur. Over de periode 1999–2012 leidde een stijging van het aantal openstaande vacatures met duizend gemiddeld tot ongeveer zeventig extra arbeidsimmigranten, van wie er vijftig uit de EU afkomstig waren (zie Appendix 1). Worden de tijdreeksen van de arbeidsmigratie hiervoor gecorrigeerd, dan komt in de jaren 2007 en 2008, als gevolg van het openstellen van de arbeidsmarkt voor burgers van nieuwe lidstaten, de stijging van de arbeidsmigratie uit de EU uit op 7 duizend per jaar. In de daaropvolgende periode 2009–2011 komen jaarlijks nog 4 duizend extra migranten. In totaal nam de conjunctuurvrije arbeidsmigratie uit de EU sinds 2006 met 26 duizend personen toe.

De raming voor 2012 laat nog slechts een beperkte stijging van de conjunctuurvrije arbeidsmigratie uit de EU zien van minder dan 2 duizend migranten. De stijging van de arbeidsmigratie uit de nieuwe lidstaten lijkt stil te vallen (grafiek 2.2.2). Voor 2012 wordt dit gecompenseerd door een toename van de immigratie uit Griekenland, Italië, Portugal en Spanje (GIPS-landen). De laatste jaren kampen deze landen met een sterk stijgende werkloosheid en, vooral Griekenland en Spanje, met een sterk oplopende emigratie. Sinds 2007 is de immigratie uit deze landen naar Nederland verdubbeld. In absolute aantallen gaat het echter om een geringe stijging: 3,6 duizend immigranten meer dan vijf jaar geleden. Slechts een klein deel van de emigranten uit de GIPS-landen komt naar Nederland. Tenzij hun bestemmingspatroon wijzigt, zal een verdere stijging van de emigratiestroom uit deze landen slechts een beperkte toename van de immigratie naar Nederland tot gevolg hebben.

Voor de arbeidsmigratie vanuit de EU is verondersteld dat de structurele groei van deze stroom sinds 2006 op termijn voor de helft weer wordt teniet gedaan. Het verschil in loonniveau tussen Nederland en de nieuwe lidstaten neemt naar verwachting geleidelijk af, waardoor de prikkel om in Nederland te komen werken zal afnemen. Bovendien voorziet de EUROSTAT-prognose (EUROSTAT, 2011) een daling van het aantal twintigers en dertigers in deze landen. De meeste arbeidsmigranten behoren tot deze leeftijdsgroep. Op kortere termijn kan al een daling worden verwacht doordat Duitsland sinds 2011 burgers van de lidstaten die in 2004 toetraden toestaat om zonder werkvergunning in Duitsland te werken. Hierdoor zal een kleiner deel van de migranten uit deze landen naar Nederland komen. Het arbeidsmarktbeleid in de andere lidstaten kan een grote invloed hebben op de instroom naar Nederland (CPB, 2011). Op basis van deze overwegingen veronderstellen we een daling van de structurele arbeidsmigratie uit de EU met in totaal 13 duizend personen in de komende tien jaar, waarbij de helft van de daling in 2013 en 2014 optreedt.

Voor het aantal vacatures nemen we aan dat dit in 2013 nog laag blijft, maar over vijf jaar weer is opgelopen naar de gemiddelde waarde over 1998–2011. Dit geeft dan een geleidelijke stijging van het conjuncturele deel van de arbeidsmigratie uit de EU met in totaal 2 duizend personen.

Na correctie voor conjunctuurschommelingen is er over de periode sinds 1998 geen significante stijgende of dalende trend in de arbeidsmigratie van buiten de EU. We veronderstellen voor de toekomst ook geen trend. Het veronderstelde verloop voor het aantal vacatures geeft een lichte toename van de arbeidsmigratie van buiten de EU naar een structureel niveau van 8 duizend immigranten per jaar vanaf 2017. Grafiek 2.2.1 toont de veronderstellingen voor de arbeidsmigratie uit de EU en van buiten de EU.

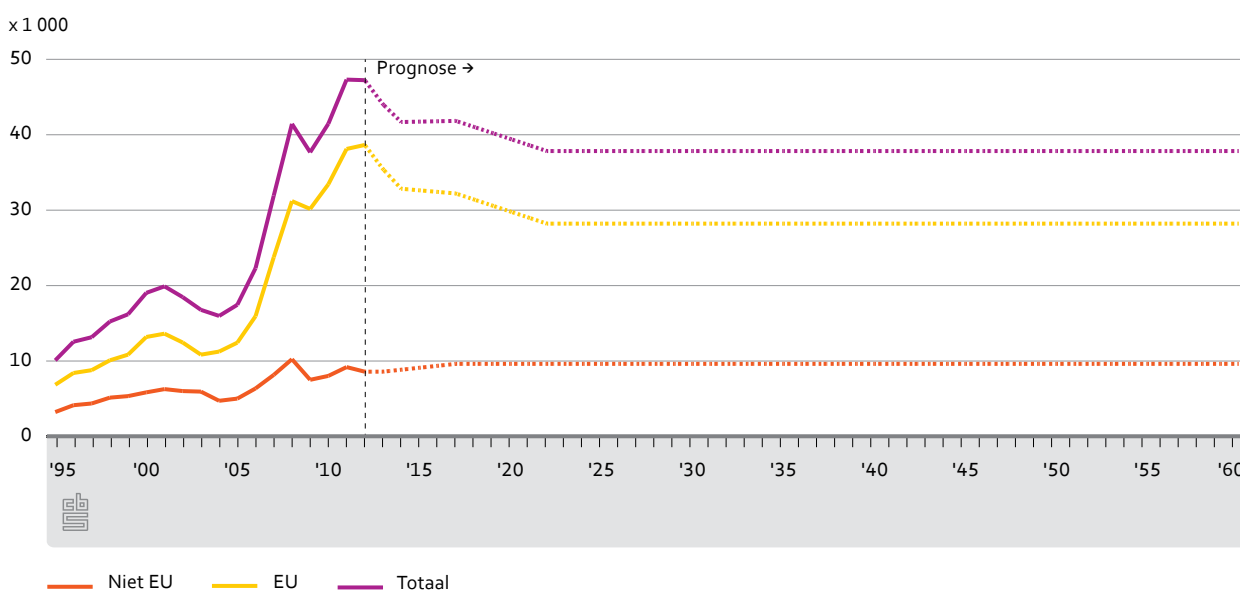
In de prognose is verondersteld dat de jaar-op-jaar ontwikkeling van de arbeidsimmigratie in de toekomst niet samenhangt met de uitstroom van werknemers uit de arbeidsmarkt als gevolg van de vergrijzing. Over de afgelopen periode hadden versnellingen en vertragingen

in de groei van het arbeidsaanbod namelijk geen zichtbaar effect op de arbeidsimmigratie (Appendix 2). Wel is voor de toekomst een structureel hoger aantal arbeidsmigranten verondersteld dan in het verleden. Ook is een aantal scenario's doorgerekend waarin is aangenomen dat het arbeidsaanbod en de arbeidsimmigratie in de toekomst wél samenhangen.

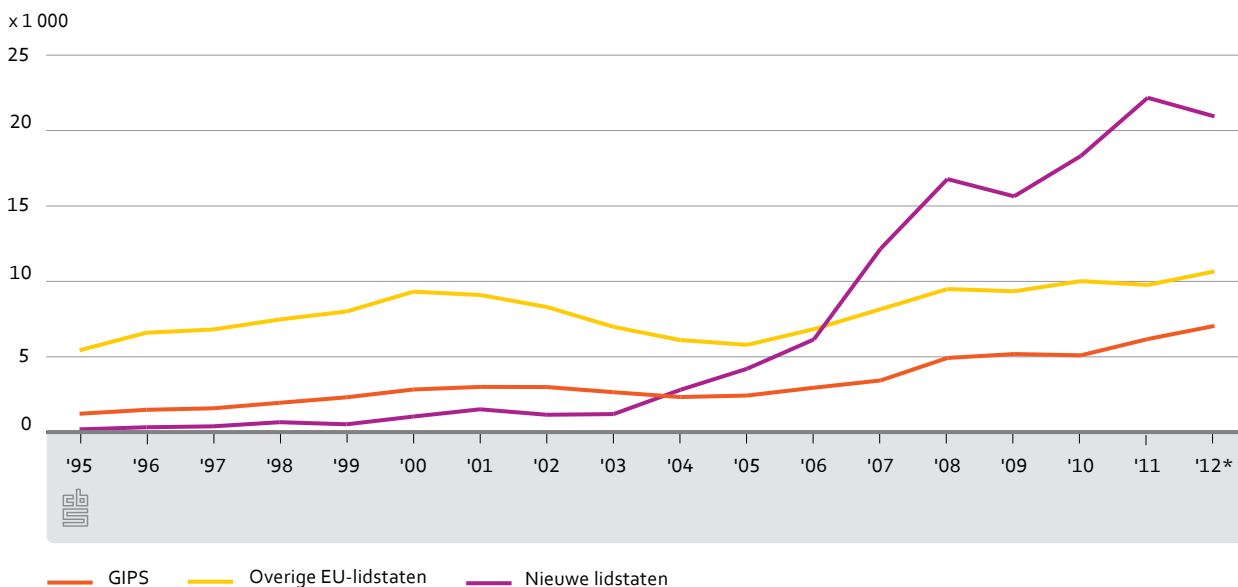
De scenario's gaan uit van verschillende veronderstellingen voor de mate van samenhang tussen arbeidsimmigratie en –aanbod en voor de ontwikkeling van de arbeidsparticipatie van ouderen. Op de korte termijn zouden op grond van die scenario's minder arbeidsmigranten verwacht worden dan volgens de prognose, in de jaren 2030 juist meer, daarna weer minder. De bandbreedte waarbinnen de arbeidsmigratie beweegt wordt vooral bepaald door de veronderstelde mate van samenhang tussen arbeidsmigratie en arbeidsaanbod. Het niveau op de lange termijn wordt vooral bepaald door de veronderstellingen over de arbeidsparticipatie. De scenario's die veronderstellen dat de stijging van de AOW-leeftijd de arbeidsparticipatie van ouderen niet extra verhoogt, geven gemiddeld tot 2060 een hoger aantal arbeidsmigranten dan de prognose. De scenario's die veronderstellen dat voor elk jaar dat de AOW-leeftijd stijgt de leeftijd waarop men stopt met werken met een half jaar toeneemt, geven ongeveer even veel arbeidsmigranten als de prognose. De scenario's zijn meer in detail beschreven in Appendix 2.

Grafiek 2.2.3 toont de veronderstelling voor de arbeidsmigratie per herkomstgroep. Voor de arbeidsimmigratie van buiten de EU is de verdeling naar herkomstgroepen in het laatste waarnemingsjaar (2011) voor de toekomst vastgehouden. Momenteel wordt de arbeidsmigratie sterk gedomineerd door de migranten uit EU-landen. Dit wordt verondersteld iets af te nemen. Arbeidsmigranten komen daarnaast vooral uit de regio's Azië, Overig buiten Europa en Overig Europa.

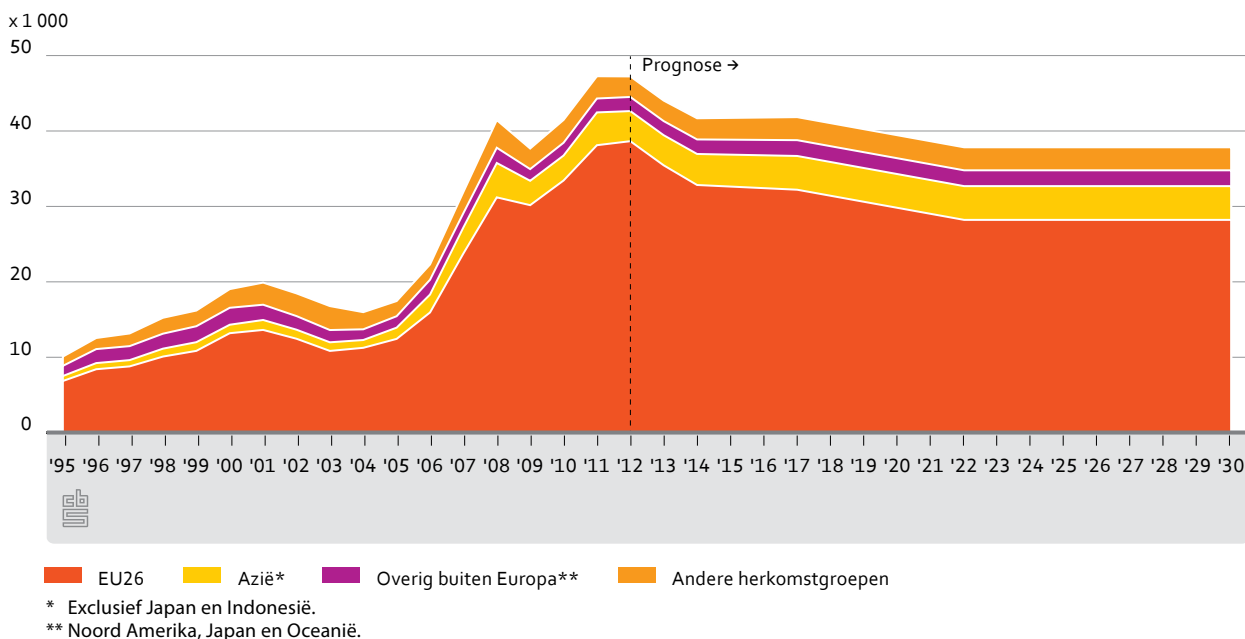
2.2.1 Arbeidsmigratie, waarneming en prognose



2.2.2 Arbeidsmigratie uit GIPS-landen, nieuwe lidstaten en overige EU-landen , 1995–2012



2.2.3 Arbeidsmigratie naar herkomstgroep (top 3 en overige herkomstgroepen)



2.3 Asielmigratie

Voor de asielimmigratie gaan we uit van de veronderstelling dat op de lange termijn alle EU-lidstaten een gelijk aantal asielzoekers per inwoner zullen opnemen.

Binnen de EU kunnen met betrekking tot asielzoekers uit niet-EU landen drie subregio's worden onderscheiden (Jennissen, 2011): Noordwest-Europa (België, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Ierland, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Oostenrijk, Verenigd Koninkrijk, Zweden en Zwitserland), Zuid-Europa (Griekenland, Italië, Spanje, Portugal, Cyprus en Malta), en Oost-Europa (de voormalige communistische landen die in 2004 en

2007 tot de EU zijn toegetreden). Elk van deze regio's kent een eigen migratiegeschiedenis en migratiebeleid. Zo vindt in Zuid-Europese landen regelmatig regularisatie van het aantal illegalen plaats en bestaat in deze regio, meer dan in Noordwest-Europa, relatief veel ruimte voor de komst van, al dan niet legale, laaggeschoolde (seizoen)arbeiders. Potentiële asielzoekers in deze landen gaan mogelijk eerder aan de slag als illegale arbeider dan dat zij een asiel-verzoek indienen (Cangiano en Strozza, 2008).

In de regio waartoe Nederland behoort, Noordwest-Europa, is sprake van een 'waterbedeffect': neemt de instroom van asielzoekers in het ene land af, dan neemt de instroom in een ander land toe, en andersom. In de jaren 1993–1994 bijvoorbeeld nam in Nederland het aantal ingediende asielverzoeken sterk toe nadat Duitsland de wetgeving had aangescherpt.

Nederland heeft in vergelijking met de andere lidstaten in Noordwest-Europa een strenger asielbeleid en daardoor een geringere instroom. In de periode 2002–2011 ontving Nederland gemiddeld 0,79 asielverzoeken per duizend inwoners. Voor de totale regio Noordwest-Europa was dit getal 0,85 (grafiek 2.3.1). Met de verdere aanscherping van het beleid in andere lidstaten nemen de onderlinge verschillen inmiddels af. Bij een gelijk aantal asielverzoeken per duizend inwoners zou ons land gemiddeld per jaar 13,8 duizend asielverzoeken hebben gehad, bijna duizend meer dan de 12,9 duizend verzoeken die gemiddeld per jaar in deze periode in Nederland zijn ingediend (grafiek 2.3.2).

Voor de middellange en lange termijn gaat de prognose uit van de veronderstelling dat het aantal asielverzoeken per duizend inwoners op het gemiddelde van 2002–2011 ligt, waarbij is gecorrigeerd voor beleidsverschillen. Dat komt dus neer op 13,8 duizend asielverzoeken per jaar. Niet elke asielaanvraag wordt echter ingewilligd en niet elke asielzoeker zal dus als asielmigrant in de Gemeentelijke Basisadministratie worden ingeschreven. Ook dienen asielzoekers soms diverse asielverzoeken in alvorens definitief toegelaten of afgewezen te worden. In de periode 2002–2011 was de verhouding tussen het aantal asielverzoeken en het aantal asielmigranten 0,52. Voor de prognose wordt die verhouding aangehouden. Dit levert een aantal van iets meer dan 7 duizend asielmigranten per jaar voor de lange termijn op (grafiek 2.3.3).

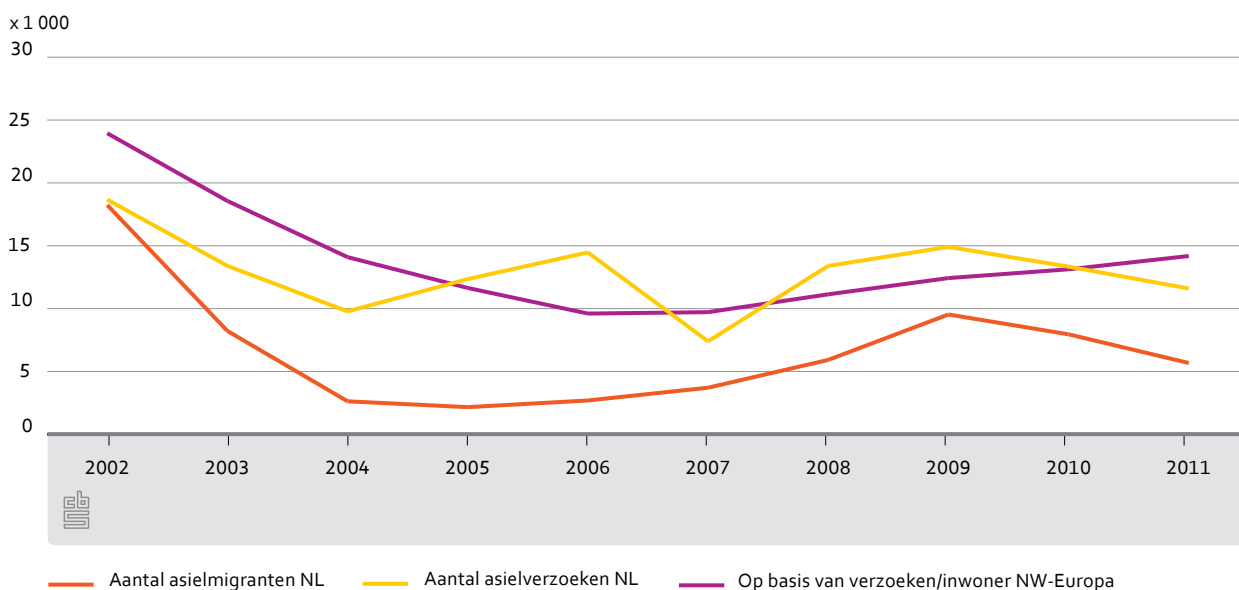
2.3.1 Aantal asielverzoeken per duizend inwoners, Nederland en Noordwest Europa

Asielverzoeken per 1 000 inwoners

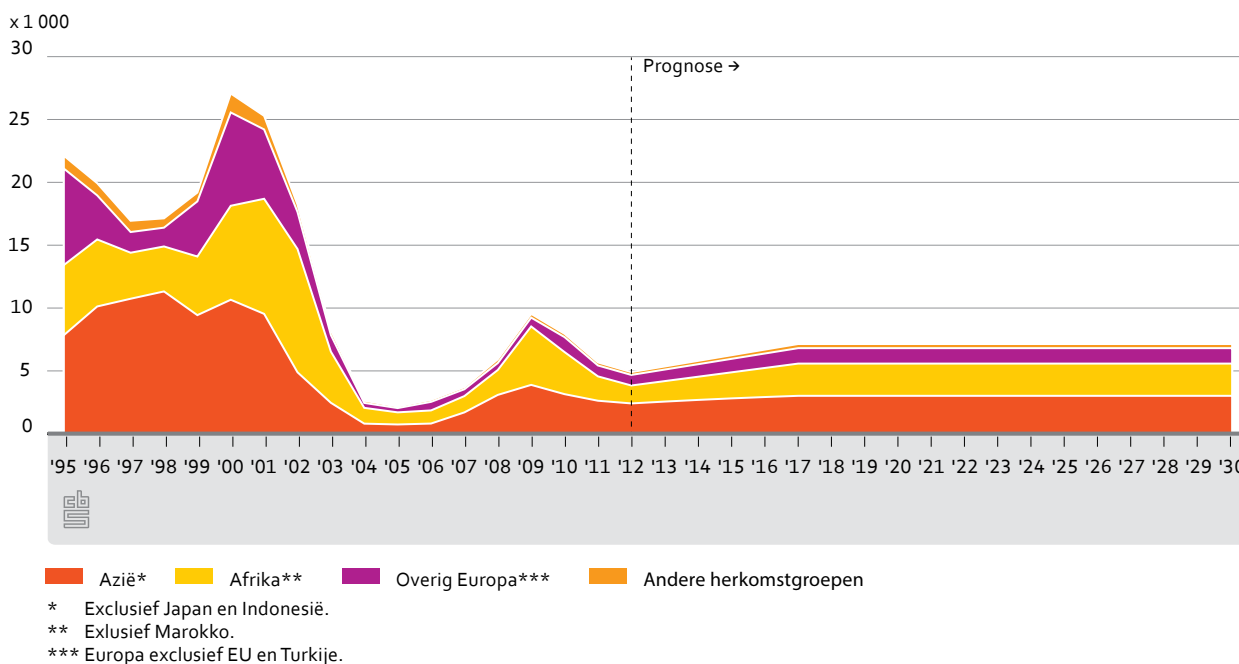


De verdeling van de asielmigratie naar herkomstgroep hangt sterk af van de gebieden in de wereld waar op dat moment conflicten zijn. Om een stabiel beeld te krijgen is uitgegaan van de gemiddelde verdeling over de gehele waarneemperiode (1995–2011). Er wordt geïnterpoleerd over een korte periode van de laatst waargenomen verdeling (2011) naar de gemiddelde verdeling. Bij asielmigratie gaat het vooral om de herkomstgroepen Afrika, Azië en Overig Europa.

2.3.2 Aantal asielverzoeken in Nederland en aantal asielmigranten



2.3.3 Asielmigratie naar herkomstgroep (top 3 en overige herkomstgroepen)



2.4 Gezinsmigratie

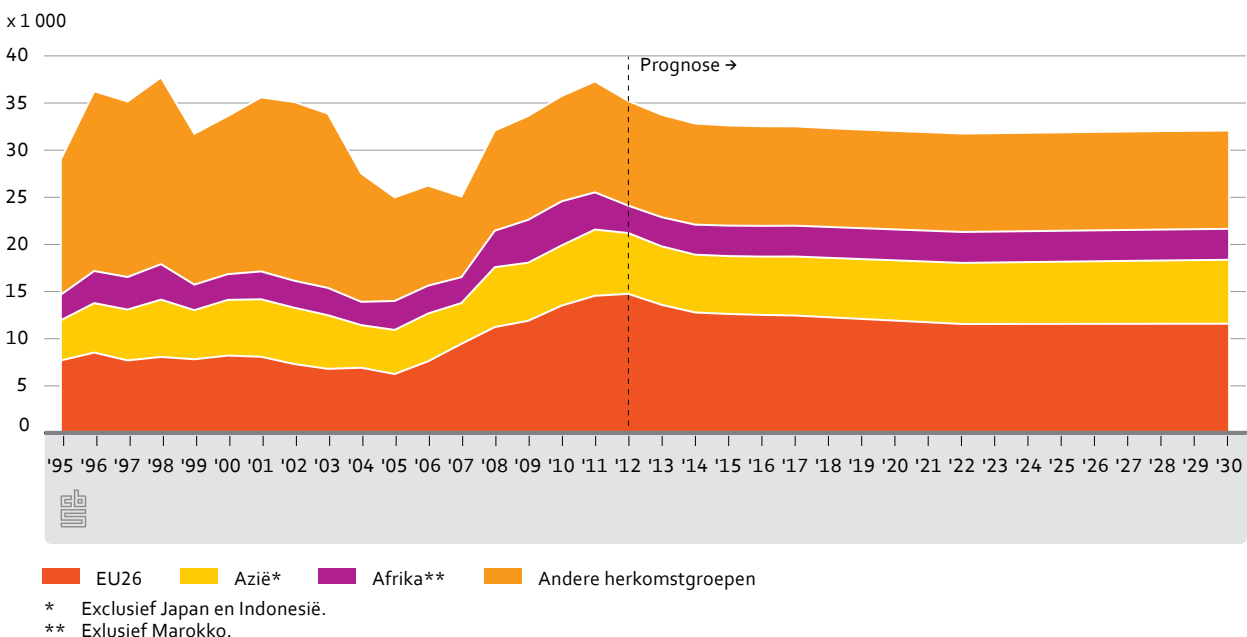
Gezinsmigratie kan personen betreffen die meemigreren met, bijvoorbeeld, een arbeids- of asielmigrant, of personen die naar Nederland komen om een gezin te vormen of te herenigen met iemand die hier al woont. Op basis hiervan kunnen we een samenhang verwachten met de instroom van migranten met niet-gezinsmotieven (meemigratie) in hetzelfde jaar en met de omvang van de bevolking van de eigen herkomstgroep in de gezinsvormende leeftijden (kettingmigratie).

De veronderstellingen voor de gezinsmigratie worden afgeleid met behulp van een gepoold regressiemodel dat het aantal gezinsmigranten schat uit het aantal asiel- en arbeidsmigranten en de omvang van de eigen herkomstgroep. Het model houdt rekening met de verschillen in geneigdheid om partners uit het eigen herkomstland te halen, en die bestaan tussen verschillende herkomstgroepen en tussen eerste- en tweede-generatie allochtonen. Het wordt beschreven in Appendix 3.

Om bij de recente waarnemingen aan te sluiten, wordt als startwaarde voor de prognose van de gezinsmigratie de laatste waarneming genomen. Het verschil tussen de modelwaarde en de waargenomen waarde in het laatste waarnemingsjaar wordt vervolgens voor elk opvolgend prognosejaar gehalveerd. Grafiek 2.4.1 toont de prognose voor de gezinsmigratie. De geleidelijke daling tot begin jaren '20 hangt samen met de veronderstelde afname van de arbeidsmigratie. De bijdrage van kettingmigratie en van meemigrerende gezinsleden bij asielmigranten blijft in zijn totaliteit ongeveer constant. Bij migratie uit Turkije en Marokko is een daling zichtbaar, bij migratie uit Azië een stijging.

Recent is het aandeel van de EU in de gezinsmigratie sterk gestegen en van Turkije en Marokko gedaald. In de komende jaren veranderen de verhoudingen volgens de veronderstellingen niet sterk: er is sprake van enige daling bij de EU en van een toename bij Azië.

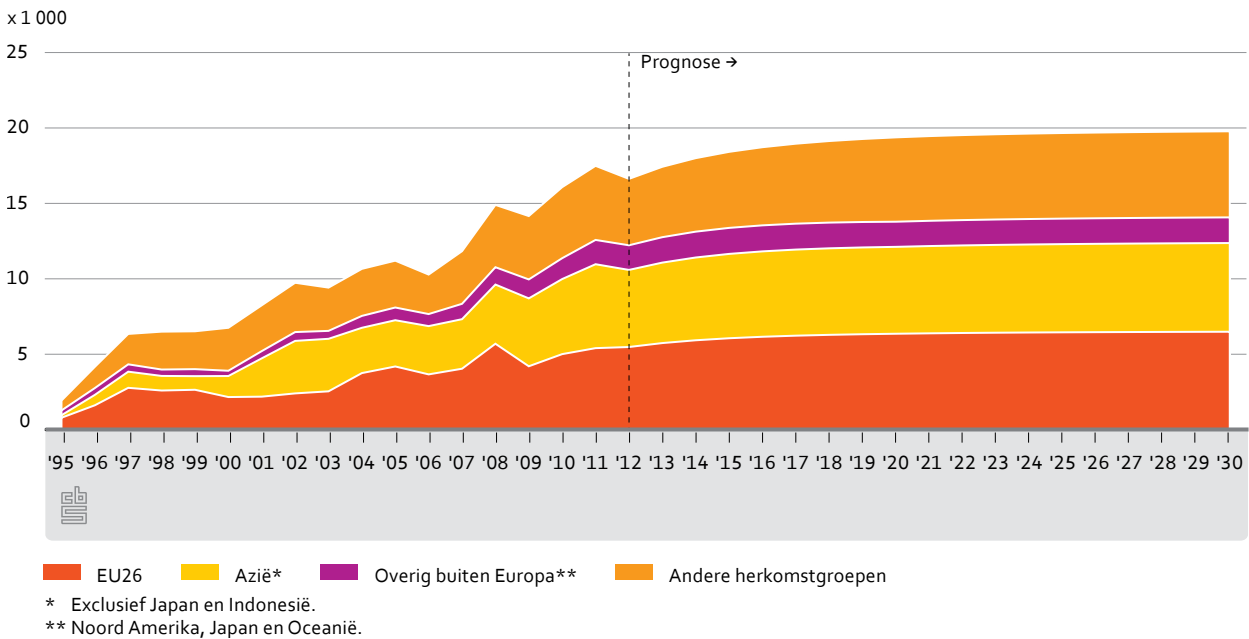
2.4.1 Gezinsmigratie naar herkomstgroep (top 3 en overige herkomstgroepen)



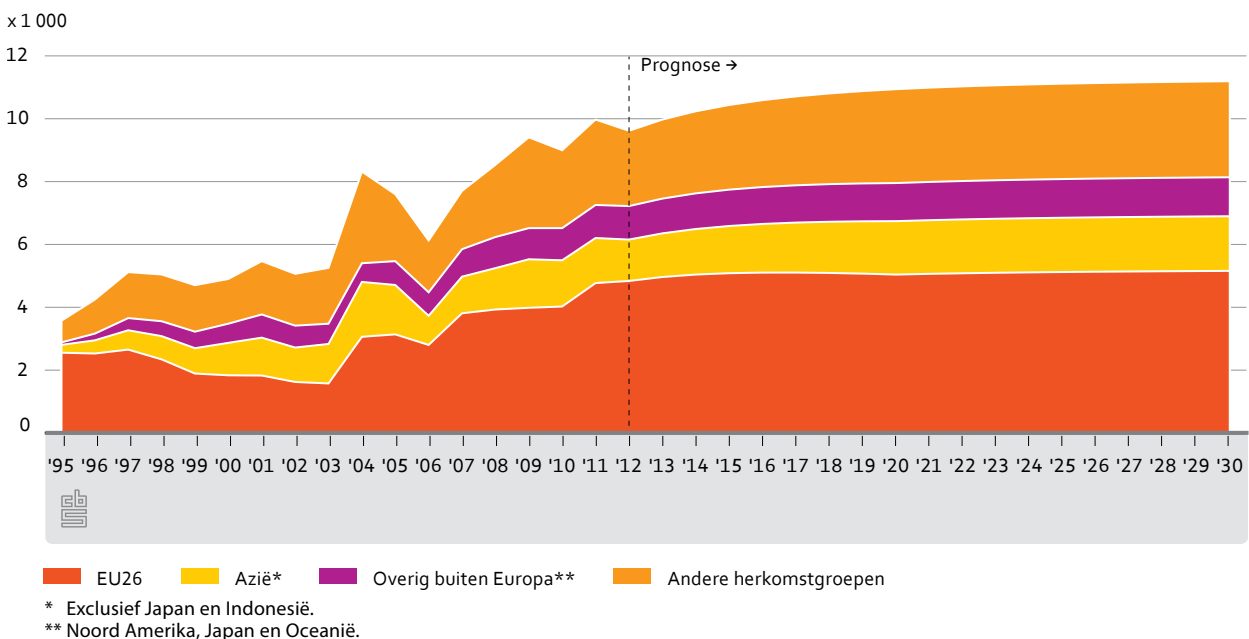
2.5 Studiëmigratie en overige motieven

Sinds 1995 is de studiëmigratie bijna doorlopend gestegen. Met name uit de lidstaten van de EU, Azië (China, India) en Overig niet-Europa (Verenigde Staten) komen meer studenten naar Nederland. We veronderstellen dat deze stijging nog enkele jaren doorzet, maar in een lager tempo. Het aantal studiëmigranten wordt aangenomen verder te stijgen van 16 duizend in 2012 tot 20 duizend na 2020 (grafiek 2.5.1).

2.5.1 Studiëmigratie naar herkomstgroep (top 3 en overige herkomstgroepen)



2.5.2 Migratie met overige motieven naar herkomstgroep (top 3 en overige herkomstgroepen)



Ook de migratie met andere motieven dan asiel, arbeid, studie of gezin is sinds 1995 toegenomen, van 4 duizend tot 10 duizend per jaar. De samenstelling van deze stroom is zeer divers en bestaat onder andere uit au pairs (Filippijnen, Zuid-Afrika), stagiairs (voormalige Sovjet-Unie, India, Brazilië) en adoptiekinderen (China, Latijns-Amerika). Er wordt verondersteld dat de omvang van deze migratiestroom nog iets verder stijgt tot ruim 11 duizend per jaar na 2020 (grafiek 2.5.2).

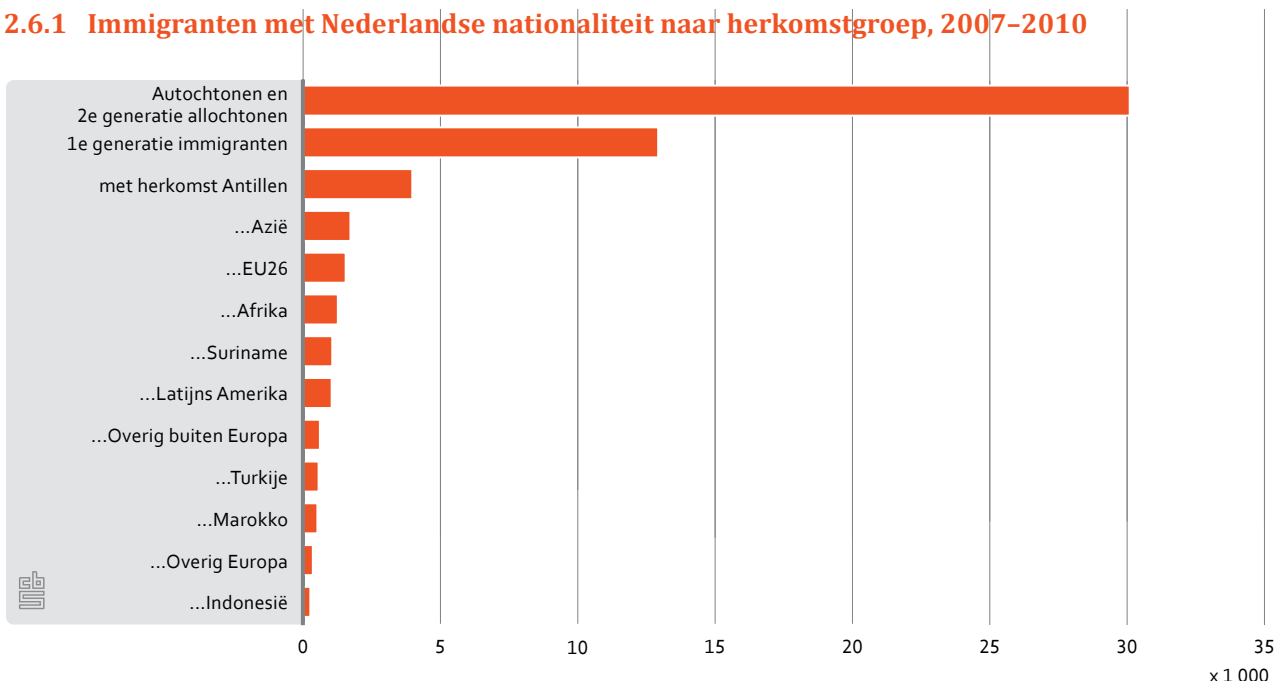
Studiemigranten komen voor een groot deel uit de EU en Azië, in ongeveer gelijke verhouding. Bij de overige motieven is vooral de EU dominant. In de prognose wordt voor de korte termijn de huidige verdeling van de stroom over de herkomstgroepen gebruikt, vanaf 2020 wordt het gemiddelde van de verdeling naar herkomstgroep over de periode 2007–2011 aangehouden.

2.6 Immigratie van Nederlanders

Van Nederlandse staatsburgers die naar ons land immigreren worden geen migratiemotieven geregistreerd. Merendeels betreft het hier terugkerende emigranten. Dit geldt zowel voor in Nederland geboren burgers als voor genaturaliseerde buitenlanders, die, ten tijde van hun naturalisatie, inwoners van Nederland waren. Het hoeft niet te gelden voor inwoners van de voormalige Nederlandse Antillen, die ook de Nederlandse nationaliteit krijgen bij geboorte. Grafiek 2.6.1 toont het aantal Nederlandse burgers dat immigrereert naar herkomst (per jaar, gemiddeld over de periode 2008–2011).

Het aantal in Nederland geboren immigranten (autochtonen en tweede-generatie allochtonen) voor de prognosejaren wordt geschat op basis van het aantal emigranten uit deze groep vijf jaar eerder (Nicolaas et al., 2011a). Ongeveer 60 procent van deze emigranten keert weer terug. Voor de niet-Antilliaanse eerste-generatie allochtonen met de Nederlandse nationaliteit is een vergelijkbare aanpak gebruikt. Die schatting is gebaseerd op de verhouding tussen het aantal immigranten van deze groep en het aantal eerste-generatie

2.6.1 Immigranten met Nederlandse nationaliteit naar herkomstgroep, 2007–2010

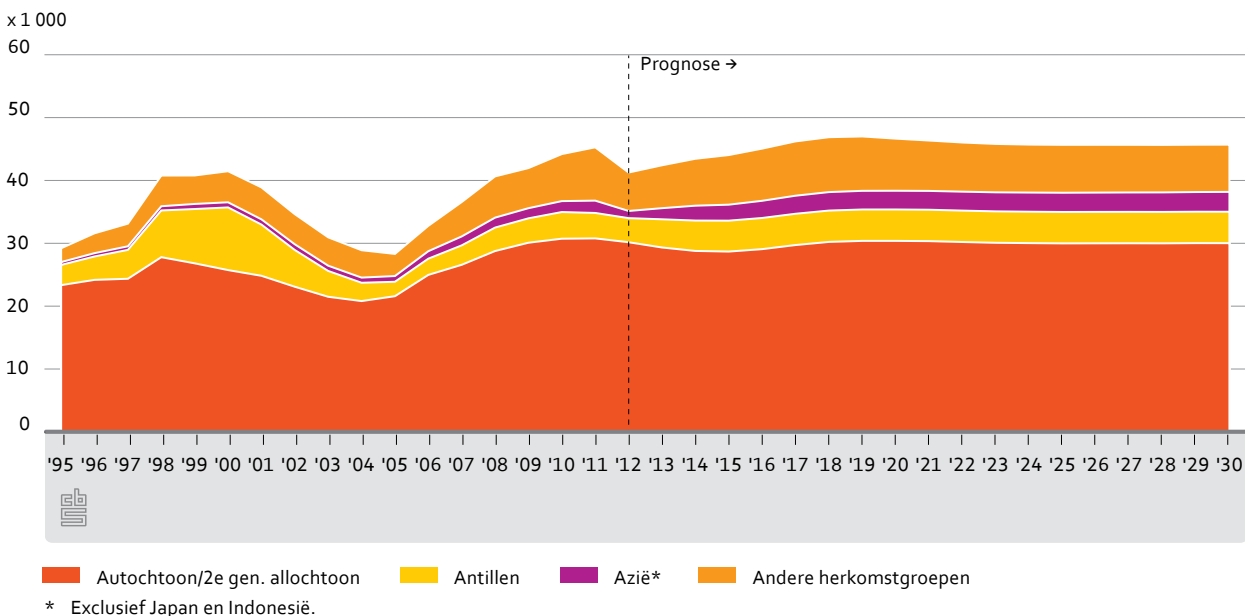


emigranten van de eigen herkomstgroep, ongeacht nationaliteit. Op basis van de emigratie-aantallen naar herkomst zijn hiermee de immigratie-aantallen voor Nederlandse burgers naar herkomst geschat. Dit is iteratief gedaan, waarbij de emigratie-aantallen uit de vorige prognose voor de eerste iteratie zijn gebruikt.

De immigratie van personen die zijn geboren in de voormalige Antillen fluctueert sterk zonder een duidelijke trend. In de prognose wordt het langjarige gemiddelde van 5 duizend immigranten per jaar voor de lange termijn aangehouden. Er wordt over een periode van vijf jaar geïnterpoleerd van de laatste waarnemingen naar die langetermijnwaarde.

Grafiek 2.6.2 toont de prognose voor het totaal aantal immigranten met de Nederlandse nationaliteit. Op termijn worden jaarlijks ongeveer 46 duizend Nederlandse immigranten voorzien. De verdeling over de herkomstgroepen blijft naar verwachting ongeveer zoals in het recente verleden (grafiek 2.6.2). Het aandeel van de autochtonen en tweede-generatie allochtonen in de stroom neemt naar verwachting iets af, het aandeel met als herkomstgroep Azië of de EU neemt naar verwachting met enkele procentpunten toe.

2.6.2 Immigratie Nederlandse staatsburgers naar herkomstgroep (topdrie en overige herkomstgroepen)



3. Veronderstellingen emigratie

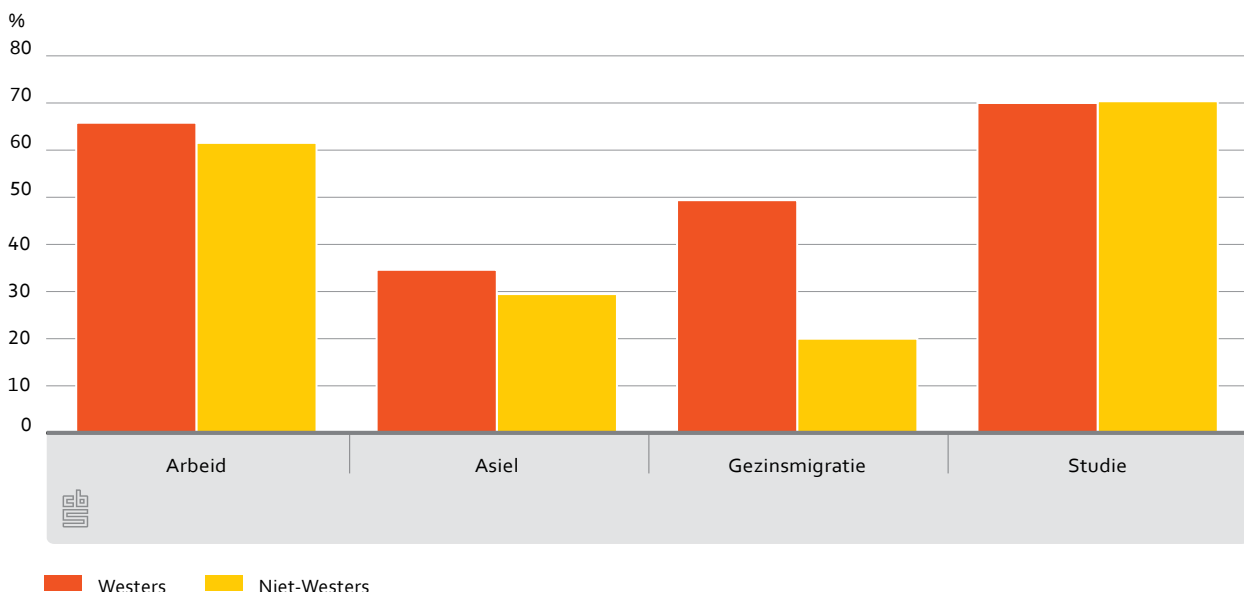
3.1 Retourmigratie van eerste-generatie allochtonen

Sinds 2004 wordt de emigratie van eerste-generatie allochtonen gemodelleerd aan de hand van veronderstellingen over retourmigratiepercentages per herkomstgroep (De Jong en Nicolaas, 2005). Het retourpercentage is het aandeel immigranten dat uiteindelijk weer vertrekt, niet noodzakelijk terug naar het land van herkomst. Die methode is in de huidige prognose gehandhaafd.

Het retourpercentage van immigranten hangt sterk samen met hun migratiemotief. Grafiek 3.1.1 toont als voorbeeld het 6-jaars-retourpercentage voor immigranten die in 1999 naar Nederland kwamen met als migratiemotief arbeid, studie, asiel of gezin. Niet verassend zijn studiemigranten het meest geneigd terug te keren. Ook van de arbeidsmigranten was na zes jaar meer dan de helft weer vertrokken. Asiel- en gezinsmigranten hebben duidelijk lagere retourpercentages, wat samenhangt met de intentie om in Nederland te blijven, voor veiligheid of om een gezin te vormen. Het verschil tussen de retourmigratie van westerse en niet-westerse allochtonen is klein bij asiel-, arbeid- en studiemigratie. Bij gezinsmigratie is er wel een groot verschil. Bij de westerse immigranten gaat het vaak om gezinsleden die meemigreren met een arbeidsmigrant, en weer vertrekken wanneer die vertrekt, terwijl het bij de niet-westerse immigranten vaker gaat om migratie met als doel gezinsvorming of -hereniging. Bij de meeste herkomstgroepen is het percentage immigranten met als motief studie of arbeid sinds 1995 met zo'n 20 procentpunt of meer gestegen. Marokko, Suriname, Afrika en Overig buiten Europa zijn hierbij uitzonderingen. Het gevolg is dat de retourmigratiepercentages van recente immigratiecohorten hoger liggen dan in het verleden. Volgens de migratieveronderstellingen naar motief is deze stijging structureel. Dat betekent dat we voor de emigratieveronderstellingen uit moeten gaan van de meer recente, relatief hogere retourpercentages.

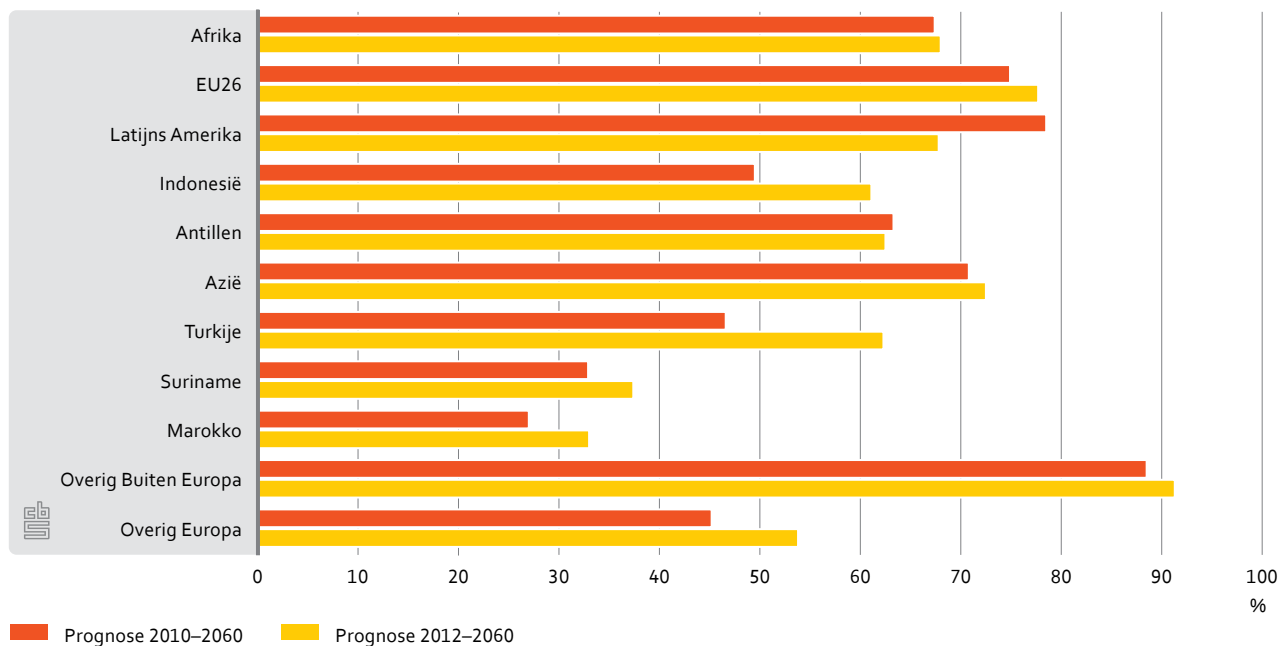
De vertrekpatronen naar verblijfsduur per herkomstgroep worden geschat op basis van gegevens over de migratiecohorten 1995–2009. Voor het algemene niveau van de emigratiekansen gaan we bij de meeste groepen uit van de recente periode 2005–2009. Bij de groepen waar de arbeids- en studiemigratie relatief minder steeg, baseren we ons op een langere periode. Dit geldt ook voor de migranten die zijn geboren in de voormalige Nederlandse Antillen, en van wie we de immigratiemotieven niet kennen. Bij de meeste herkomstgroepen blijft de verdeling van de immigratie naar motieven volgens de veronderstellingen in de toekomst ongeveer zoals nu. Vanuit Turkije, Marokko en Latijns Amerika wordt een (verdere) stijging van het aandeel arbeids- en studiemigranten voorzien. Om hiermee consistent te zijn, liggen de veronderstelde retourpercentages bij deze groepen hoger dan de geschatte.

3.1.1 Retourpercentage na zes jaar voor immigratiecohort 1999, naar motief



Grafiek 3.1.2 toont de veronderstelde toekomstige retourpercentages per herkomstgroep voor de huidige en de voorgaande prognose. Bij de meeste herkomstgroepen liggen de retourpercentages volgens de huidige prognose hoger, met name doordat bij alle herkomstgroepen beter met de stijging van de arbeids- en studiemigratie rekening is gehouden. De grootste verhogingen zijn bij Indonesië en Turkije. Bij Latijns Amerika is het veronderstelde retourpercentage juist verlaagd, doordat het vertrekpatroon bij lange verblijfsduren nu op een ander wijze wordt geschat.

3.1.2 Veronderstelde retourpercentages per herkomstgroep



3.2 Emigratiegeneidheid van autochtonen en tweede-generatie allochtonen

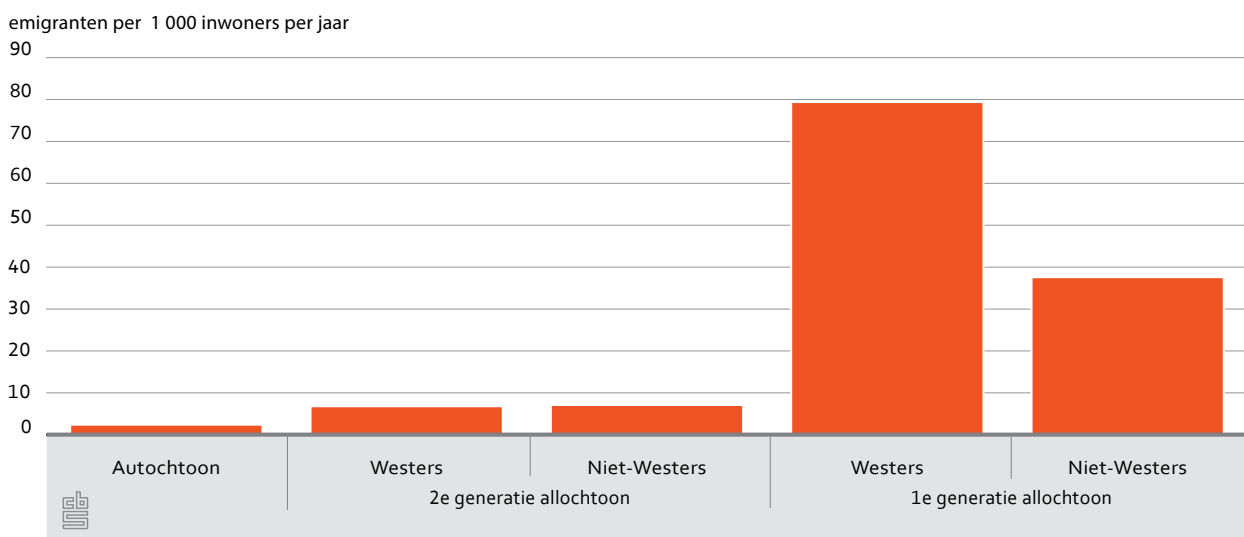
Van de in Nederland geboren bevolking vertrekken jaarlijks iets meer dan drie op de duizend als emigrant. De emigratiegeneidheid van tweede-generatie allochtonen is bijna driemaal hoger dan van autochtonen (grafiek 3.2.1). Het emigratiecijfer van eerste-generatie allochtonen, die vaak slechts kort in Nederland verblijven, ligt nog veel hoger. Van de westerse eerste-generatie allochtonen vertrekken jaarlijks 80 op de duizend, van de niet-westerse 40 op de duizend. In 2012 was een op de drie emigranten een autochtoon of tweede-generatie allochtoon.

De hogere emigratiegeneidheid van tweede-generatie allochtonen ten opzichte van autochtonen is bij de jonge, nog thuiswonende tweede-generatie een direct gevolg van de hogere vertrekansen van hun eerste-generatie ouder(s). Ook bij volwassen tweede-generatie allochtonen ligt de emigratiekans hoger dan voor autochtonen, wat zich laat verklaren uit de band die deze groep met het herkomstland van hun ouders heeft, waarvan ze de taal spreken, de cultuur in zekere mate kennen en waar ze familie hebben wonen.

De emigratiegeneidheid van autochtonen en tweede-generatie allochtonen heeft sinds de

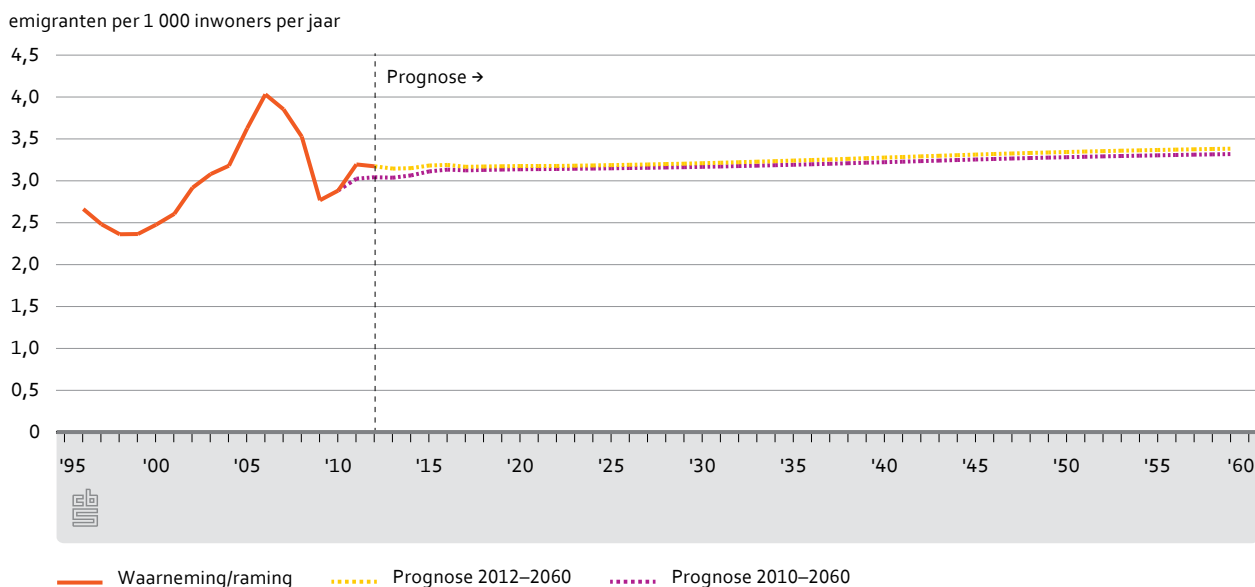
eeuwwisseling sterke schommelingen laten zien. Rond het jaar 2000 lag het emigratiecijfer op 2,5 emigranten per duizend inwoners. In de jaren daarna liep het op tot 4 per duizend in 2006, om daarna tot 2009 weer scherp te dalen. Sinds 2009 is de emigratiegeneigdheid weer gestegen. Dit patroon trad zowel bij autochtonen als bij westerse en niet-westerse tweede-generatie allochtonen op. Anders dan bij (arbeids)immigratie is er bij de emigratie van in Nederland geboren personen geen eenduidig verband met de economische conjunctuur. Tijdens eerdere periodes van economische krimp was soms sprake van toenemende, soms van afnemende emigratie. Onderzoek wijst er ook op dat economische motieven een bescheiden rol spelen bij de beslissing om te emigreren. De meeste Nederlandse emigranten denken er bij emigratie financieel zelfs op achteruit te gaan. Zorgen over criminaliteit en etnische diversiteit, bevolkingsdichtheid, ruimte, natuur en stilte spelen ook een rol (Van Dalen en Henkens, 2008, Van Dalen en Henkens, 2007, Ter Bekke et al., 2005). Mogelijk werd de sterke daling van de emigratiegeneigdheid van 2008 op 2009 deels veroorzaakt door het begin van de stagnatie op de woningmarkt. Mensen die wilden emigreren hadden meer tijd nodig om hun woning te verkopen, waardoor het tijdstip van vertrek werd uitgesteld. De langetermijnveronderstellingen van de vorige prognose voor de emigratiegeneigdheid van autochtonen en tweede generatie allochtonen zijn gehandhaafd (grafiek 3.2.2). Verondersteld wordt dat de emigratiekansen van autochtonen in de toekomst rond het niveau uit de jaren 2002–2003 ligt. Wel wordt, ten opzichte van de situatie in die jaren, een iets hogere emigratiekans verondersteld voor jonge ouderen (65- tot 70-jarigen). De prognose veronderstelt ook voor de toekomst hogere emigratiecijfers voor tweede-generatie allochtonen dan voor autochtonen. De groei van de tweede generatie en de afname van het aantal autochtonen leidt daardoor tot een geleidelijke stijging van het emigratiecijfer voor in Nederland geboren personen. Bij de jongeren van de tweede generatie wordt aangenomen dat de emigratiekansen meebewegen met die van de eerste generatie van dezelfde herkomstgroep.

3.2.1 Emigratiecijfer naar herkomst¹⁾



¹⁾ Gestandaardiseerd naar leeftijd- en geslachtsverdeling Nederlandse bevolking 2012.

3.2.2 Emigratiecijfer autochtonen en tweede-generatie allochtonen, waarneming en prognose¹⁾



¹⁾ Gestandaardiseerd naar leeftijd- en geslachtsverdeling Nederlandse bevolking 2012.

4. Buitenlandse migratie naar herkomst

De grafieken 4.1 tot en met 4.4 tonen de waarnemingen en prognose van de immigratie, emigratie en het migratiesaldo naar herkomstgroep. Tevens wordt de huidige prognose vergeleken met de vorige prognose. Bij de waarneemcijfers voor de immigratie van autochtonen/tweede-generatie allochtonen zijn de overige correcties meegeteld, om te corrigeren voor de trendbreuk in de migratiecijfers in 2010 (zie kader). Dit is ook gedaan bij de cijfers uit de prognose van 2010, die bij de oude waarnemingen aansloten.

Overige correcties

In 2010 is overgegaan op een nieuw productieproces voor de bevolkingsstatistieken. Hierdoor is de restpost 'overige correcties' in de bevolkingsboekhouding vrijwel verdwenen. Deze post was nodig omdat er, voor 2010, jaarlijks een extra bevolkingsgroei van ongeveer 5 duizend personen was die zich niet uit de waargenomen migratie, sterfte en geboorte liet verklaren. Het nieuwe productieproces heeft tot een breuk in de tijdreeks voor de immigratie geleid. Om de cijfers voor en na 2010 vergelijkbaar te maken zijn in de grafieken 4.1 en 4.2 de overige correcties bij de aantallen immigranten opgeteld, zowel bij de waarnemingen als bij de cijfers uit de vorige prognose.

De totale immigratie in 2012 kwam uit op 155 duizend migranten. Dat aantal ligt dicht bij de veronderstelde waarde uit de vorige prognose. Binnen de onderscheiden herkomstgroepen waren er echter wel verschillen. Zo werd de westerse immigratie met 11 duizend onderschat (met name door een onderschatting van de EU-migratie), terwijl de immigratie van in Nederland geboren personen (autochtonen en tweede-generatie allochtonen) met 8 duizend werd overschat. De niet-westerse immigratie lag ongeveer 3 duizend lager dan verondersteld, vooral doordat er minder immigranten dan verwacht uit Marokko en overige delen van Afrika kwamen.

Het aantal emigranten in 2012 liep op tot 144 duizend, 22 duizend meer dan in 2010 werd verondersteld. De emigratie van autochtonen en tweede-generatie allochtonen lag 4 duizend hoger dan verwacht. Bij westerse en niet-westerse immigranten was het verschil respectievelijk 13 duizend en 5 duizend. De scherpe stijging bij de westerse migranten in 2011 had vooral betrekking op EU-immigranten die in grotere aantallen dan voorzien weer vertrokken.

In 2012 was er een vestigingsoverschot van 11 duizend migranten, een daling met 19 duizend ten opzichte van het voorgaande jaar. De prognose van 2010 ging voor de korte termijn uit van een bijna vlak migratiesaldo en gaf een overschatting met 23 duizend migranten. De prognose voor westerse migranten in 2012 lag dicht bij de in 2010 verwachte waarde, doordat de afwijkingen bij de immi- en emigratie elkaar compenseerden. Het migratiesaldo voor in Nederland geboren personen lag 12 duizend lager dan voorzien, voor niet-westerse eerste-generatie allochtonen 9 duizend lager.

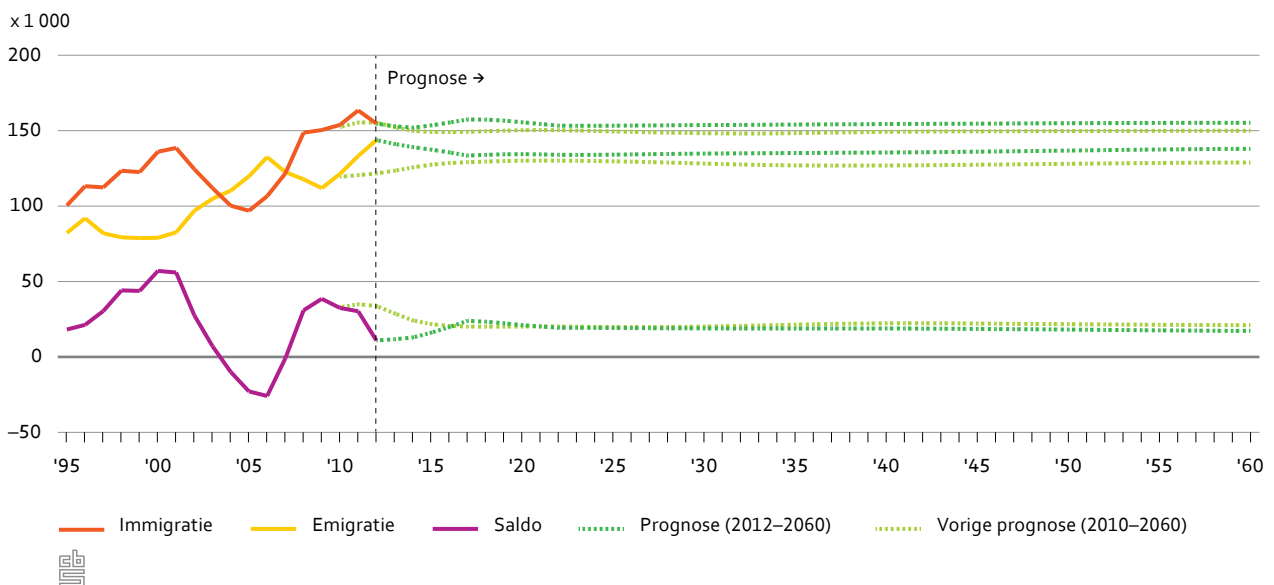
Voor de toekomst wordt verondersteld dat de arbeidsimmigratie structureel hoger blijft dan vóór de EU-uitbreiding, aangezien een veel groter aantal potentiële immigranten het recht heeft om zich in Nederland te vestigen en te werken. Wel wordt een lichte daling verwacht ten opzichte van het huidige niveau, vanwege het openstellen van de Duitse arbeidsmarkt voor inwoners van sommige nieuwe lidstaten en omdat wordt aangenomen dat de beloningsverschillen tussen Polen en Nederland verder af zullen nemen. Tegenover de verwachte daling van de arbeidsimmigratie wordt verwacht dat de stijging van de studiemigratie nog iets verder doorzet. Het gaat hierbij niet alleen om immigranten uit de EU, maar ook uit Azië, Afrika en westerse landen buiten Europa. Voor de toekomst wordt ook een wat hoger aantal asielmigranten verwacht, omdat de instroom naar Nederland momenteel relatief laag is ten opzichte van vergelijkbare EU-landen. Ook voor immigratie met overige motieven en immigratie van Nederlandse staatsburgers wordt een stijging voorzien.

Op de lange termijn worden jaarlijks 155 duizend immigranten per jaar verwacht. Dat is evenveel als in 2012 en 5 duizend meer dan in de vorige prognose (Nicolaas et al., 2011a). De veronderstellingen voor emigratie van eerste-generatie allochtonen in de prognose hebben betrekking op het retourpercentage, het aantal immigranten dat op den duur weer vertrekt (De Jong en Nicolaas, 2005). In de huidige prognose wordt geschat dat 77 procent van de westerse en 67 procent van de niet-westerse immigranten uiteindelijk terugkeert. In de vorige prognose werd uitgegaan van 73 procent en 65 procent. Door deze bijstelling en door hogere veronderstellingen voor de immigratie ligt de emigratie naar verwachting op de lange termijn met ongeveer 136 duizend per jaar ongeveer 8 duizend per jaar hoger dan volgens de vorige prognose (Nicolaas et al., 2011b). Deze bijstelling vinden we voor het grootste deel terug in een hoger aantal EU-emigranten. De verwachting voor de emigratie van in Nederland geboren personen is vrijwel ongewijzigd ten opzichte van de vorige prognose. Naar verwachting vertrekken jaarlijks ongeveer 47 duizend emigranten naar het buitenland. Ook de verwachting voor het aantal niet-westerse emigranten wijkt nauwelijks af van de vorige prognose.

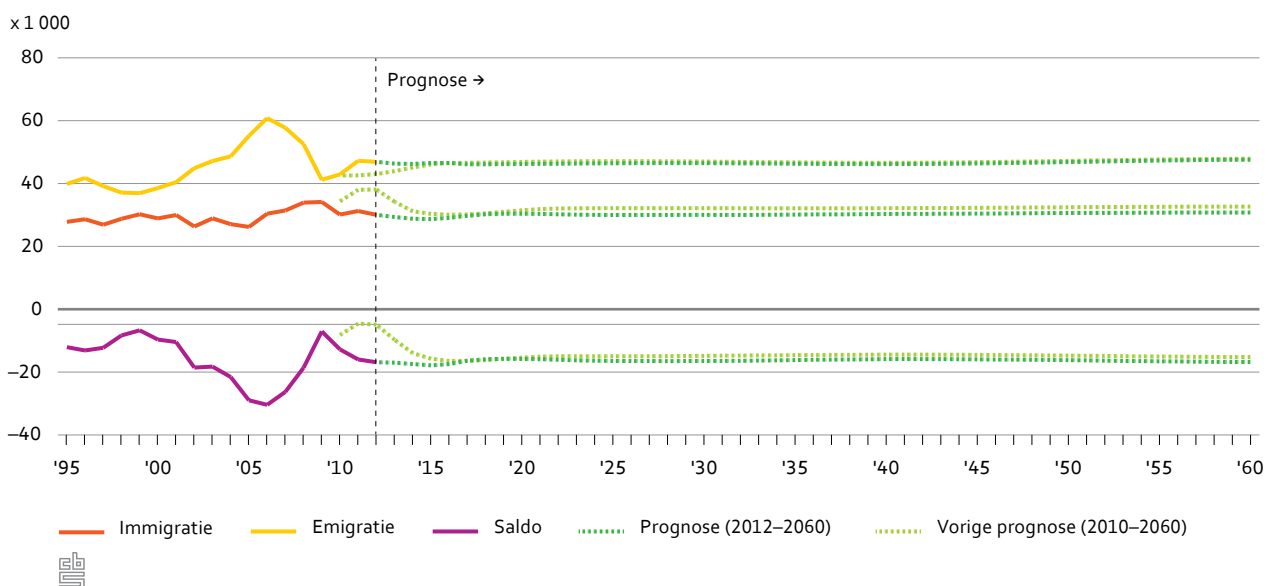
Het verwachte verloop van de immi- en emigratie leidt ertoe dat het migratiesaldo vanaf 2014 weer aantrekt en vanaf 2020 op ongeveer 20 duizend per jaar uitkomt. Voor de lange termijn daalt het geleidelijk tot 17 duizend per jaar, 4 duizend onder de verwachting volgens de prognose uit 2010 (Van Duin en Garssen, 2011).

De grafieken 4.5 en 4.6 tonen de gemiddelde jaarlijkse immi- en emigratie en het migratiesaldo voor de prognosejaren 2012–2060. In vergelijking met de vorige prognose wordt er meer in- en uitstroom voorzien van personen die in andere EU-lidstaten geboren zijn. Deels ligt dat aan de verdere stijging van de immi- en emigratie van deze groep in 2011 die niet was voorzien, deels aan de aangepaste methodiek. Het verwachte aantal immigranten uit

4.1 Buitenlandse migratie, waarneming/raming en prognoses

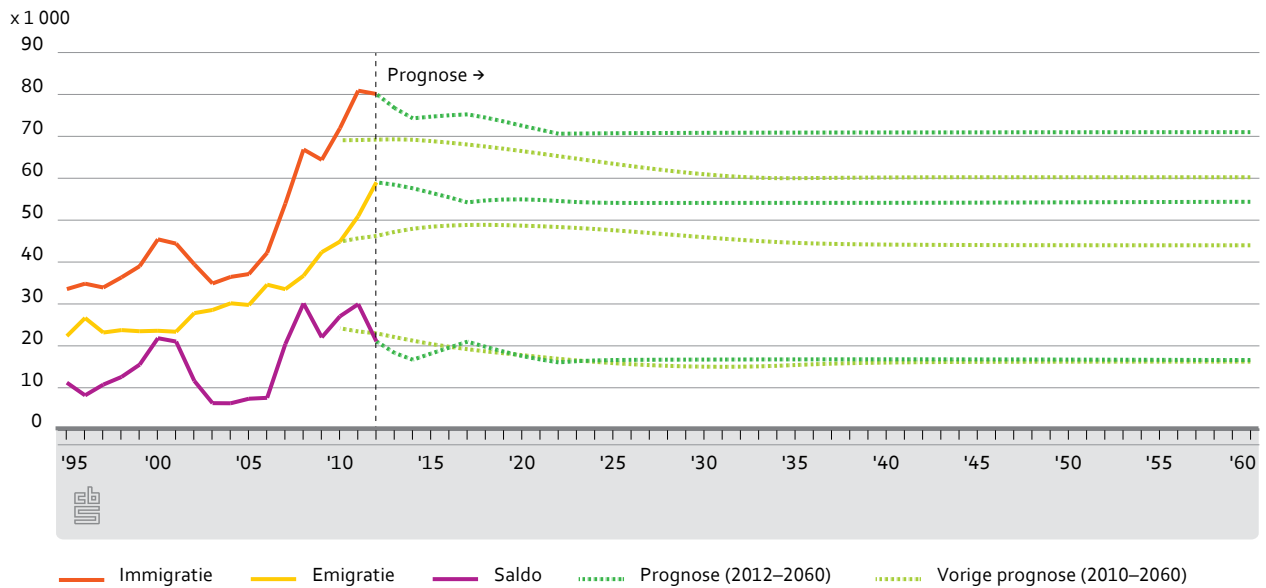


4.2 Migratie van autochtonen/tweede-generatie allochtonen

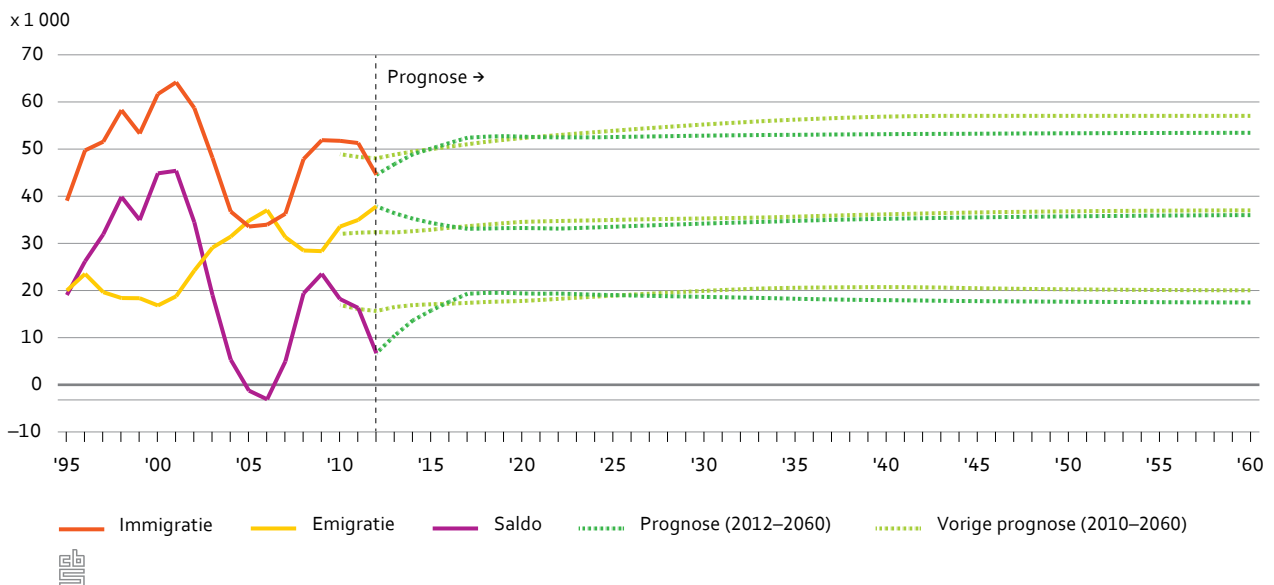


Marokko, Suriname en Turkije komt met de nieuwe methode lager uit doordat de afnemende omvang van de partnerzoekende' bevolking bij deze groepen tot minder gezinsmigratie leidt. De huidige methode voorziet een verdere stijging van de immigratie uit Azië, maar iets minder sterk dan verondersteld is in de vorige prognose. Er wordt meer immigratie vanuit Afrika (exclusief Marokko) voorzien dan volgens de vorige prognose, vooral omdat wordt verondersteld dat het aandeel van deze herkomstgroep in de thans geringe asielmigratie weer zal stijgen.

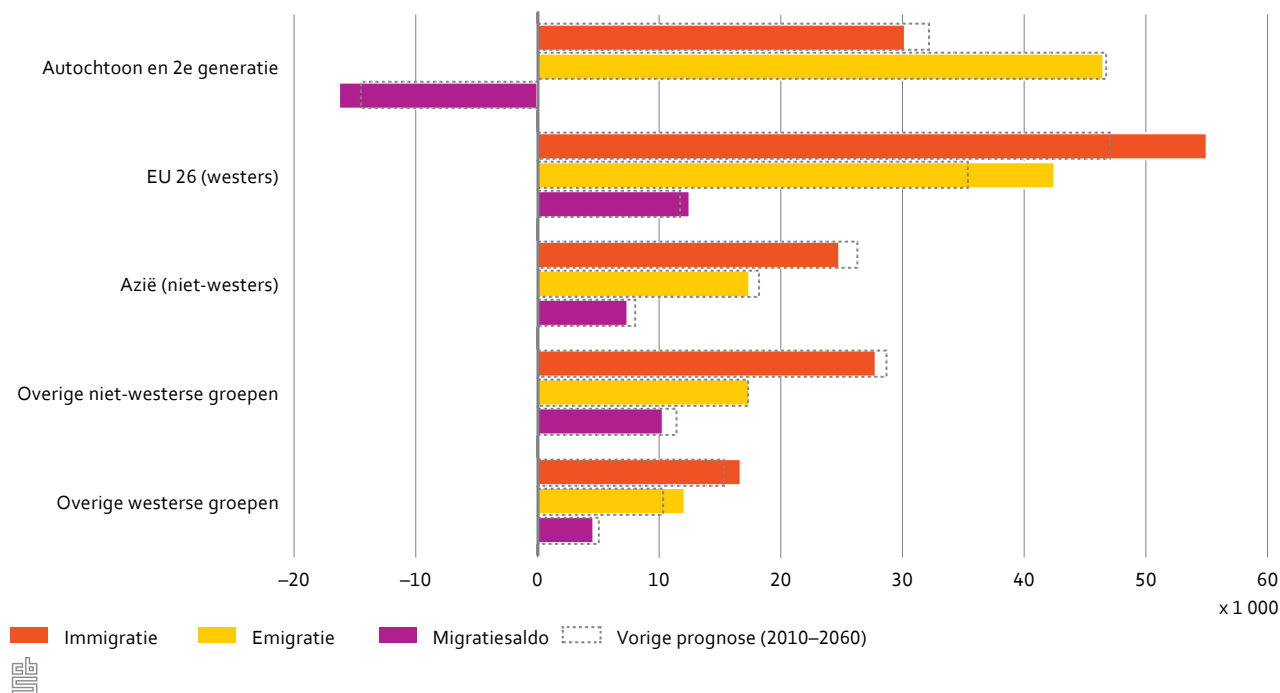
4.3 Migratie van westerse eerste-generatie allochtonen



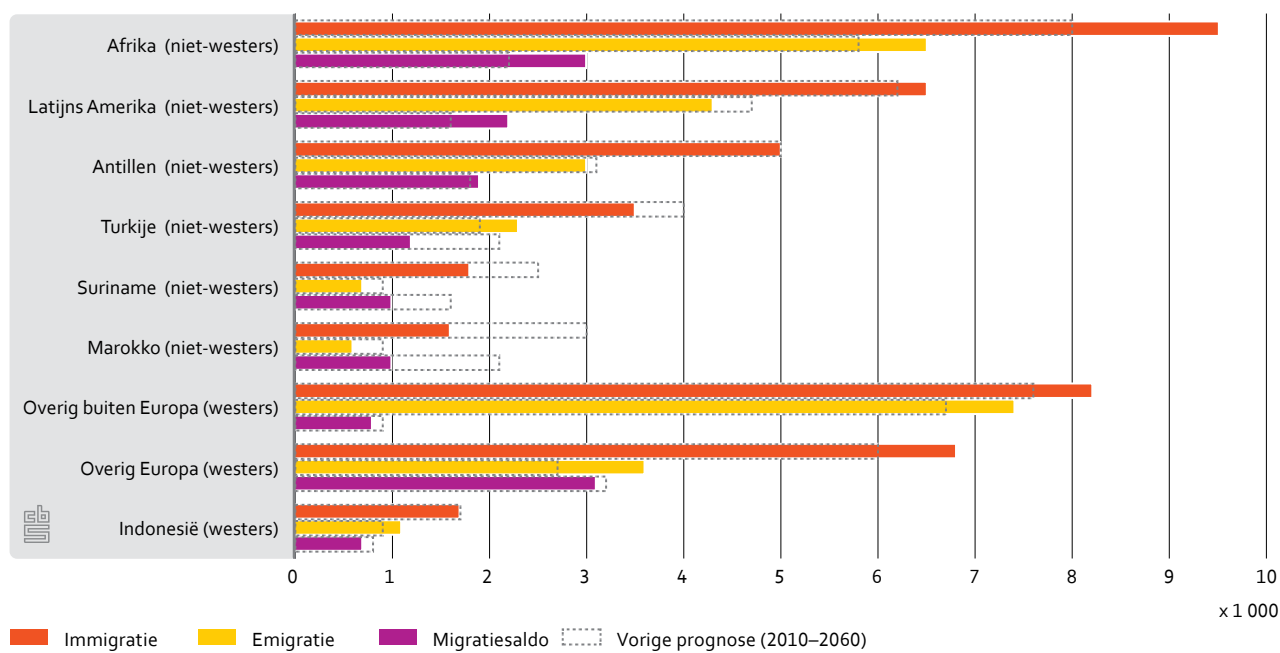
4.4 Migratie van niet-westerse eerste-generatie allochtonen



4.5 Gemiddelde buitenlandse migratie per jaar, 2012–2059, grootste herkomstgroepen



4.6 Gemiddelde buitenlandse migratie per jaar, 2012–2059, kleinere herkomstgroepen



Referenties

Beer, J. de (2011), *Transparency in population forecasting*. Rijksuniversiteit Groningen

Beer, P. de (2008) *Krimpde arbeidsmarkt: nieuwe perspectief, oude problemen*, *Beleid en Maatschappij*, vol. 35 – nr. 4, blz. 278–288. (40)

Cangiano, A., & Strozza, S. (2008). Foreign immigration in Southern European receiving countries: New evidence from national data sources. In C. Bonifazi, M. Okólski, J. School, & P. Simon (red.), *International migration in Europe: New trends and new methods of analysis* (pp. 153–177). Amsterdam: Amsterdam University Press.

CPB (2011), *Deelstudie bij eindrapport parlementair onderzoek Lessen uit recente arbeidsmigratie*.

Duin, C. van, en J. Garssen, 2011, *Bevolkingsprognose 2010–2060: sterkere vergrijzing, langere levensduur*. *Bevolkingstrends* 59 (1), blz. 16–23.

Duin, C. van en E. Wobma (2010), *Schatting van de toekomstige omvang van de tweede generatie*, *Bevolkingstrends* 58 (4), blz. 39-49.

Dalen, H.P. van en C.J.I.M. Henkens, 2007, *Longing for the Good Life: Understanding Emigration from a High-Income Country*. *Population and Development Review* 33 (1), pp. 37-66.

Dalen, H.P. van en C.J.I.M. Henkens, 2008, *Exit, voice and loyalty in the Netherlands*. VOX: research based policy analysis and commentary from leading economists. www.voxeu.org. 6-10-2008.

Duin, C. van en L. Stoeldraijer (2012), *Bevolkingsprognose 2012-2060: Langer leven, langer werken*. Themapublicatie op www.cbs.nl, 13-12-2012; herpublicatie in *Bevolkingstrends*, augustus 2013.

EUROSTAT 2011, *Statistics Database* op website Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Euwals, R., K. Folmer, T. Knaap and M. Volkerink (2009), *Bevolkingskrimp en arbeidsmarkt*, in: *Demografische Omslag in Beeld*, L. Heering en N. van Nimwegen (eds.). WPRB Rapport.

Euwals, R., Folmer, K. (2009), *Arbeidsaanbod en gewerkte uren tot 2050, een beleidsneutraal scenario*. CPB memorandum, 23–4–2009.

Hatton, T. J. (2005), *Explaining trends in UK migration*, *Journal of Population Economics*, 18 (4), pp. 719–740

Huis, M. van (2007), *Partnerkeuze van allochtonen*, *Bevolkingstrends* 55 (4), blz. 25-31.

Jennissen, R.P.W. (2004), *Macro-economic determinants of international migration in Europe*. Rijksuniversiteit Groningen

Jennissen, R.P.W. (2011), De Nederlandse migratiekaart: achtergronden en ontwikkelingen van verschillende internationale migratietypen. WODC/CBS, 2011.

Jong, A. de, en H. Nicolaas (2005). Prognose van emigratie op basis van een retourmigratiemodel. *Bevolkingstrends* 53 (1), blz. 24–31.

Lanzieri, G. (2009) EUROPOP2008: a set of population projections for the European Union. Paper for the XXVIth IUSSP International Population Conference. Marrakech, October 2009.

Nicolaas, H., C. van Duin, S. Verschuren en E. Wobma (2011a) Bevolkingsprognose 2010–2060: veronderstellingen over immigratie, *Bevolkingstrends* 59 (2), blz. 42–50.

Nicolaas, H., C. van Duin, S. Verschuren en E. Wobma (2011b) Bevolkingsprognose 2010–2060: veronderstellingen over emigratie, *Bevolkingstrends* 59 (2), blz. 51–58.

Appendix 1: Verklarend model voor arbeidsmigratie

Het volgende model is gebruikt om de jaar-op-jaar veranderingen in de arbeidsmigratie te verklaren:

Arbeidsmigranten uit andere EU-lidstaten:

$$I_{arbeid}^{EU}(j) - I_{arbeid}^{EU}(j-1) = \alpha_{EU} [V(j) - V(j-1)] + \beta_1 \theta_{2007,2008}(j) + \beta_2 \theta_{2009,2011} + \varepsilon(j) \quad (1)$$

Arbeidsmigranten van buiten de EU:

$$I_{arbeid}^{buiten\ EU}(j) - I_{arbeid}^{buiten\ EU}(j-1) = \alpha_{buiten\ EU} [V(j) - V(j-1)] = \eta(j) \quad (2)$$

Hierin is $I_{arbeid}(j)$ het aantal arbeidsimmigranten in jaar j en $V(j)$ het aantal openstaande vacatures (in eenheden van duizend). De θ 's zijn dummyvariabelen, ze zijn 1 in de aangegeven periode en 0 in andere jaren. $\varepsilon(j)$ en $\eta(j)$ zijn ruistermen. We fitten aan data uit de jaren 1998–2011.

Het is gebruikelijk om het bruto binnenlands product per hoofd of de werkloosheid als conjunctuurindicator voor het verklaren van migratie te gebruiken (Jennissen, 2004). Wij kiezen voor het aantal vacatures omdat dit voor Nederland het sterkste met arbeidsmigratie samenhangt. De beste correlatie wordt gevonden door te kijken naar het vacatureaanbod in het jaar zelf. Omdat we niet tot doel hebben de migratiestroom tussen individuele landen en Nederland te verklaren, nemen we geen verklarende variabelen mee voor de conjunctuur in de herkomstlanden van de migranten. Om dezelfde reden kijken we niet naar verschillen in het opleidingsniveau (Jennissen, 2004) of de relatieve inkomensverdeling (Hatton, 2005) tussen de herkomstlanden en Nederland. Veranderingen in beleid kunnen migratiestromen sterk beïnvloeden en het is belangrijk om daarvoor (dummy)variabelen in het model op te nemen (Hatton, 2005). Dit doen we voor de arbeidsmigratie vanuit de EU.

Na correctie voor de samenhang met het aantal vacatures laat de jaar-op-jaar verandering van de arbeidsmigratie uit de EU twee plateaus zien: één in de periode 2007-2008, kort na het openstellen van de Nederlandse arbeidsmarkt voor de burgers van in 2004 toegetreden EU-lidstaten en één in de daaropvolgende drie jaar (2009-2011). Dit interpreteren we als het directe en vertraagde effect van de EU-uitbreiding en modelleren we met de twee dummyvariabelen. Toevoegen van een algemene trend in de EU-arbeidsmigratie, dus een constante erbij in model (1), bleek de verklarende waarde niet significant te verbeteren. Voor de arbeidsmigratie van buiten de EU zijn geen beleidsdummies in het model opgenomen. Ook deze stroom laat geen significante stijgende of dalende trend zien.

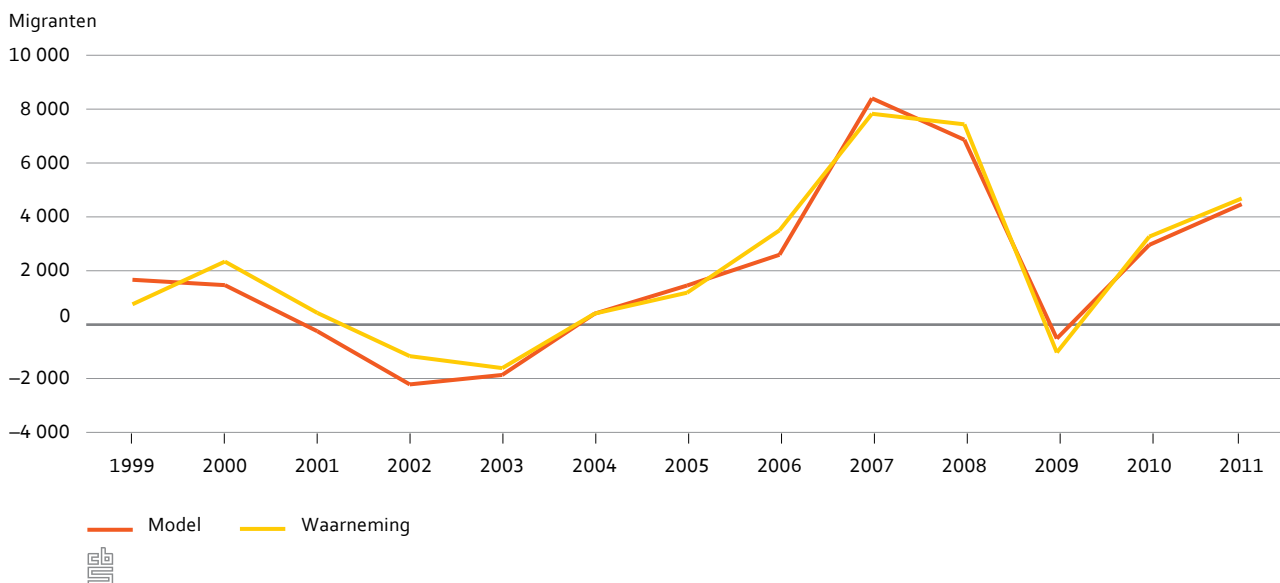
Tabel A1.1 toont de geschatte parameters voor het model. Grafiek A1.2 en A1.3 tonen de waargenomen en gefitte jaarmutatatie in de arbeidsmigratie vanuit de EU en van buiten de EU. De grafieken A1.4 tonen de waargenomen en veronderstelde bijdrage van de conjunctuur en de EU-uitbreiding op de jaar-op-jaar ontwikkeling van de totale arbeidsmigratie. Voor het aantal vacatures wordt aangenomen dat in 2013 op het lage niveau van 2012 blijft en vanaf 2017 weer op het gemiddelde over de jaren 1999–2011 ligt. Het aantal vacatures voor 2012 is

geraamd uit de cijfers over het eerste half jaar. Er wordt verondersteld dat het effect van de EU-uitbreiding op de arbeidsmigratie op den duur voor de helft weer teniet wordt gedaan, waarbij de helft van de afname in 2013–2014 plaatsvindt. Deze veronderstellingen worden verder toegelicht in paragraaf 2.2.

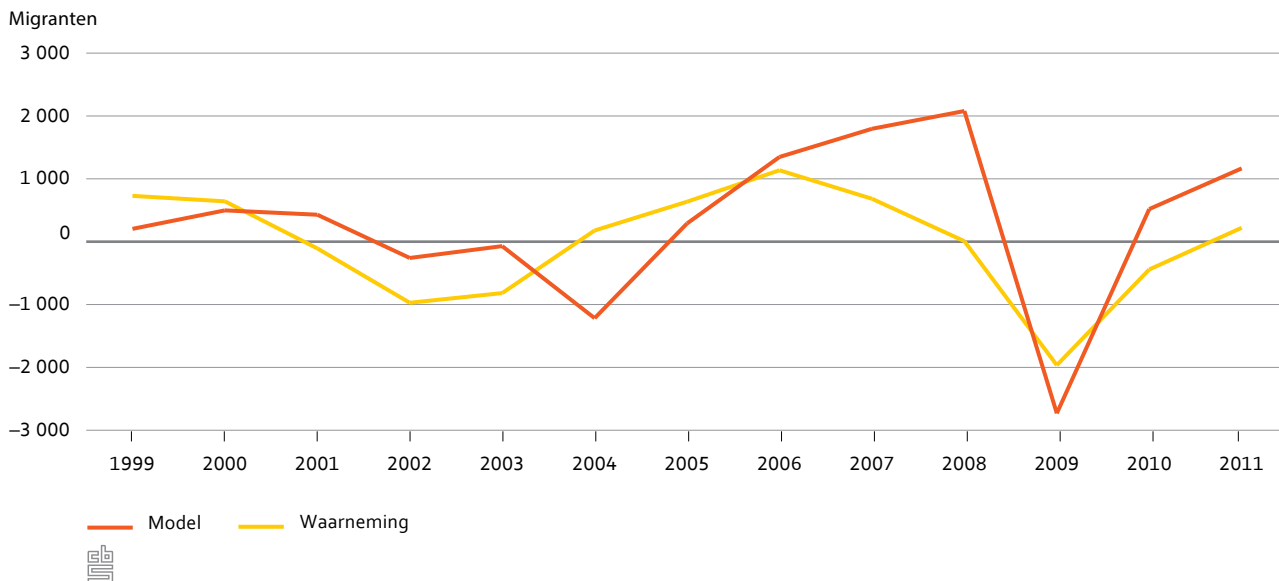
A1.1 Parameters model arbeidsmigratie

		95% interval		
		waarde	onder	boven
EU	α_{EU}	46	34	58
	β_1	6 843	5 690	7 996
	β_2	3 968	2 943	4 994
	R^2	0,96		
		95% interval		
		waarde	onder	boven
Buiten EU	$\alpha_{buitenEU}$	20	6	35
	R^2	0,46		

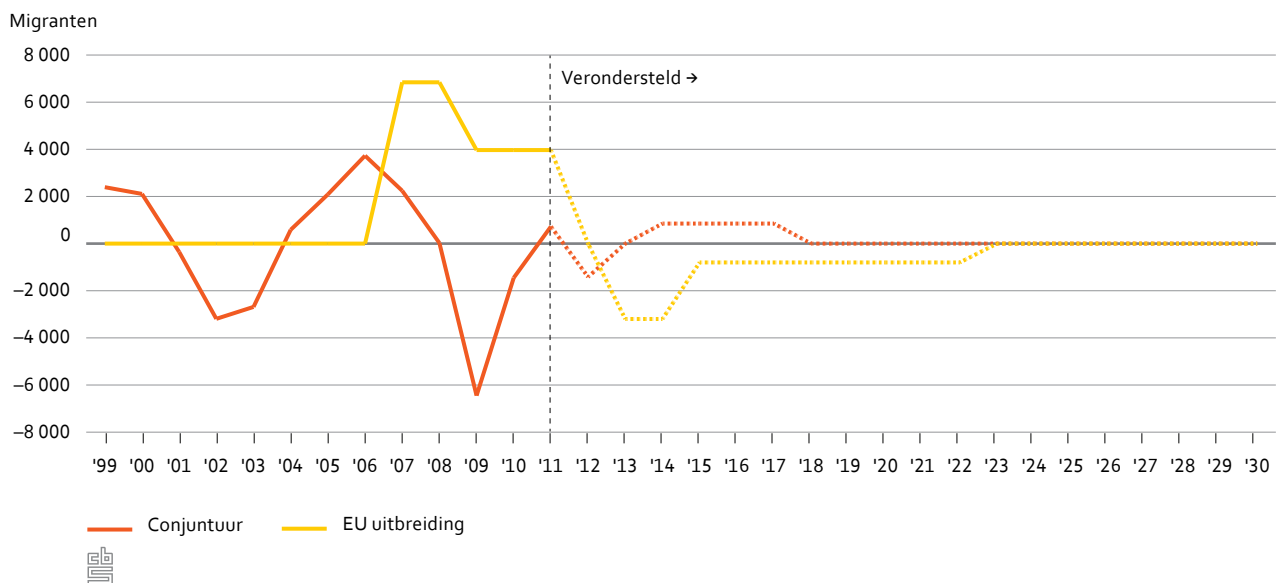
A1.2 Jaar-op-jaarmutatie arbeidsimmigratie uit EU, waarneming en model



A1.3 Jaar-op-jaarmutatatie arbeidsimmigratie van buiten EU, waarneming en model



A1.4 Jaar-op-jaarmutatatie arbeidsimmigratie, bijdrage conjunctuur en EU-uitbreiding



Appendix 2: Scenario's voor arbeidsmigratie en krimp beroepsbevolking

In 2011 bereikten de eerste babyboomers de 65-jarige leeftijd. Sindsdien krimpt het aantal 20- tot 65-jarigen. De grote geboortegeneraties van kort na de Tweede Wereldoorlog stromen uit, terwijl de recentere generaties die instromen kleiner zijn. Naar verwachting zet deze krimp tot ongeveer 2040 door.

In de EUROPOP prognose van het Europese statistische bureau wordt verondersteld dat de terugloop van de statische potentiële beroepsbevolking gedeeltelijk gecompenseerd zal worden door extra (arbeids)immigratie (Lanzieri, 2009). Deze veronderstelling wordt geïmplementeerd door eerst een referentiescenario door te rekenen dat uitgaat van eenvoudige migratieveronderstellingen, om vervolgens elke daling van de potentiële beroepsbevolking volgens dat scenario deels te compenseren door extra immigratie. Er is onderzocht of een dergelijke model ook voor de Nederlandse situatie toepasbaar zou zijn. De EUROPOP-methode kent een aantal tekortkomingen. Een toename van de potentiële beroepsbevolking leidt in de gebruikte methode niet tot een verlaging van de immigratie, wat inconsistent is. Verder wordt het effect van veranderingen in de leeftijdsopbouw binnen de potentiële beroepsbevolking niet in de analyse betrokken. Ook houdt de methode geen rekening met veranderingen in de arbeidsparticipatie, omdat naar de potentiële en niet naar de werkelijke beroepsbevolking wordt gekeken. Voor Nederland kan dit laatste veel verschil maken, omdat het voor de hand ligt dat de arbeidsparticipatie van ouderen onder invloed van de stijging van de AOW- en pensioenleeftijd zal toenemen –al is onzeker hoe sterk.

Grafiek A2.1 toont de ontwikkeling van het aantal beschikbare vte en van de potentiële beroepsbevolking over de periode 1996-2011. De beschikbare vte is het aantal inwoners dat beschikbaar is voor betaalde arbeid, ongeacht of ze werkloos zijn of niet, gewogen naar de gemiddelde arbeidsduur van werkzame mannen en vrouwen met de betreffende leeftijd, omgerekend naar voltijdbanen van 40 uur per week. Het aantal beschikbare vte is sinds midden jaren '90 verhoudingsgewijs sneller gestegen dan de potentiële beroepsbevolking, met name door de toenemende arbeidsparticipatie van vrouwen. Na 2006 versnelde de stijging van de beschikbare vte door de snel toenemende arbeidsparticipatie van ouderen. Hieraan was onder meer het afschaffen van regelingen voor vervroegde uittreding debet. Grafiek A2.1 toont ook het verloop van de beschikbare vte als de bruto arbeidsparticipatie en de arbeidsduur sinds 1996 niet waren gewijzigd. De resulterende trend wordt uitsluitend veroorzaakt door de veranderende samenstelling van de potentiële beroepsbevolking naar leeftijd en geslacht. Dan valt op dat de ontwikkeling van de participatie de afgelopen jaren veel meer effect heeft gehad op het arbeidsaanbod dan de bevolkingsontwikkeling. Dit geeft aan dat rekening houden met ontwikkelingen in de arbeidsparticipatie cruciaal is als we een variant van de EUROPOP-methode voor Nederland zouden toepassen.

Voor de EUROPOP-prognose is aangenomen dat een krimpend arbeidsaanbod tot meer arbeidsimmigratie zal leiden, maar dat is niet zeker. Een kleinere potentiële beroepsbevolking zal in elk geval niet leiden tot een structureel arbeidstekort (Euwals et al., 2009; De Beer, 2008). Door het kleinere arbeidsaanbod zal arbeid duurder worden. Als reactie hierop zal de arbeidsvraag kleiner worden, bijvoorbeeld doordat op minder arbeidsintensieve

productiemethoden wordt overgegaan of doordat de productie naar andere landen wordt verplaatst. Daarnaast kunnen hogere lonen, of beleidsmaatregelen zoals verhoging van de AOW-leeftijd, meer mensen verleiden om te gaan werken. Een toename van de arbeidsimmigratie is dus slechts één van de mechanismes die in werking kunnen treden als reactie op een dalend arbeidsaanbod.

Om na te gaan of veranderingen in de omvang van de beroepsbevolking de arbeidsmigratie naar Nederland in het recente verleden hebben beïnvloed, is een regressieanalyse uitgevoerd. Hiervoor is gebruik gemaakt van het verklarende model voor de arbeidsmigratie uit Appendix 1, waarbij EU en niet-EU arbeidsimmigratie zijn samengevoegd en een extra verklarende variabele is toegevoegd. Deze extra verklarende variabele is de jaar-op-jaar verandering in het arbeidsaanbod uitgedrukt in vte's. Er is uitgegaan van een symmetrisch effect: een afname van het aantal beschikbare vte stimuleert de arbeidsmigratie, een toename remt de arbeidsmigratie. Het aantal extra arbeidsimmigranten per 100 verdwenen vte werd tussen de minus 1,9 en plus 2,5 geschat (95-procent-interval). Er bleek dus geen significant verband tussen arbeidsimmigratie en arbeidsaanbod. Dit bleef ook het geval wanneer de EU en niet-EU arbeidsmigratie werden gesplitst en ook wanneer een constante trend in de arbeidsmigratie aan het model werd toegevoegd.

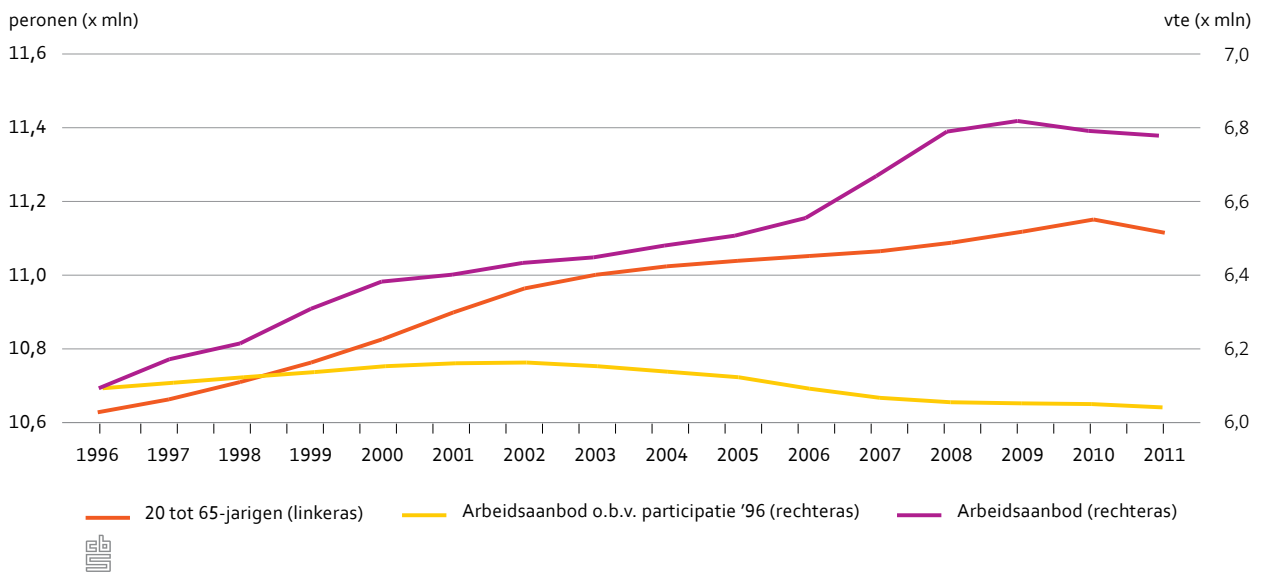
We concluderen dat er in het recente verleden geen aantoonbaar verband was tussen veranderingen in het arbeidsaanbod en de omvang van de arbeidsimmigratie. In de jaren dat het arbeidsaanbod sneller steeg kwamen er niet minder arbeidsmigranten binnen en in de jaren dat het trager steeg niet meer. Hiermee is niet uitgesloten dat een deel van de arbeidsimmigratie een gevolg kan zijn van tekorten aan Nederlandse werknemers in specifieke sectoren, maar op het niveau van het gehele arbeidsaanbod en de gehele migratiestroom lijkt die relatie er niet te zijn geweest. Om deze reden is er van afgezien om de vergrijzing en demografische krimp van de beroepsbevolking als voorspeller voor de arbeidsimmigratie te gebruiken.

Wel zijn een aantal scenario's doorgerekend waarin voor de toekomst toch is aangenomen dat de arbeidsimmigratie de ontwikkeling in het arbeidsaanbod volgt. Mogelijk was er de afgelopen 15 jaar wel degelijk een koppeling tussen die twee grootheden, maar werd dat gemaskeerd door andere ontwikkelingen die niet in het model zijn meegenomen. Het is ook denkbaar dat de omstandigheden in de toekomst anders zijn dan in het recente verleden, waardoor arbeidsmigratie en arbeidsvraag dan wel gekoppeld zullen zijn. Dat kan bijvoorbeeld als arbeidstekorten in de toekomst vooral ontstaan in economische sectoren waarin andere mechanismen om het tekort op te heffen minder effectief zijn dan arbeidsimmigratie.

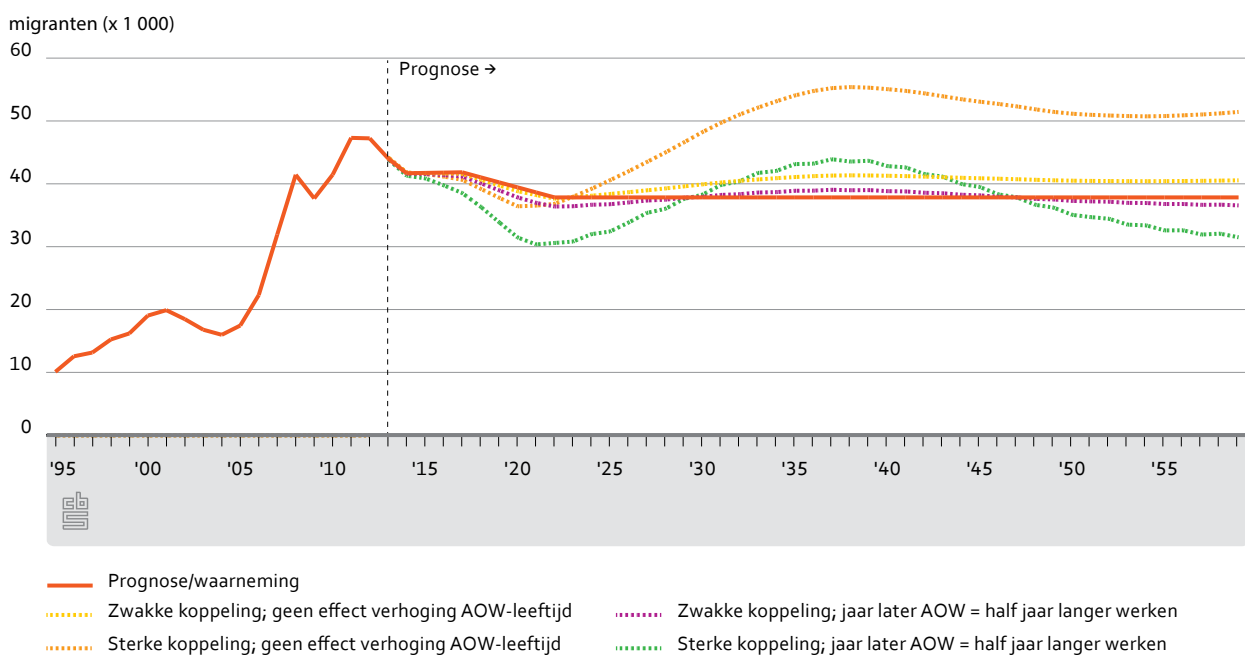
In twee van de vier scenario's is uitgegaan van een zwakke koppeling tussen arbeidsimmigratie en arbeidsaanbod. Een afname van het arbeidsaanbod met 100 vte leidt in deze scenario's tot 1 extra immigrant. Wanneer het verklarend model voor arbeidsmigratie opnieuw geschat wordt op de periode 1998–2011 waarbij deze aanname wordt opgelegd, is de fit niet veel slechter dan zonder de koppeling. In de andere twee is van een sterke koppeling uitgegaan, waarbij er vijf extra immigranten komen als het arbeidsaanbod met 100 vte afneemt. Dit is ruim buiten het geschatte 95-procent-interval voor deze parameter en leidt dan ook tot een slechte fit als het wordt opgelegd voor de waarneemperiode 1998–2011. In twee scenario's is uitgegaan van de trendmatige ontwikkeling van de arbeidsparticipatie zoals beschreven in (CPB, 2008). Die houdt in dat met name de arbeidsparticipatie van vrouwen op de hogere leeftijden nog iets verder stijgt doordat nieuwe generaties hoger opgeleid zijn. Met eventuele effecten van de verhoging van de AOW-leeftijd op de arbeidsparticipatie is geen rekening gehouden. In twee andere scenario's is dat wel gedaan.

Er is aangenomen dat voor elk jaar dat de AOW-leeftijd stijgt de leeftijd waarop men stopt met werken met een half jaar toeneemt. Deze stijging van de arbeidsparticipatie komt bovenop de trendmatige ontwikkeling in de eerste twee scenario's. De toekomstige stijging van de AOW-leeftijd is bepaald op basis van de in het regeerakkoord vastgelegde voornemens en de prognose van de levensverwachting op de 65ste verjaardag (Van Duin en Stoeldraijer, 2012).

A2.1 Ontwikkeling (statische) potentiële beroepsbevolking en arbeidsaanbod, 1996-2011



A2.2 Arbeidsimmigratie volgens 4 scenario's en de prognose



Grafiek A2.2 toont de arbeidsimmigratie volgens de vier scenario's en volgens de prognose. Gemiddeld over de gehele prognoseperiode komen de resultaten voor de scenario's waarin wordt verondersteld dat de verhoging van de AOW-leeftijd voor de helft doorwerkt in de leeftijd bij uittreding overeen met de veronderstellingen van de prognose. Voor de korte en lange termijn ligt de immigratie volgens deze scenario's lager, op de middellange termijn hoger dan volgens de prognose, waarbij de verschillen veel groter zijn in de scenario's met sterke dan met zwakke koppeling. De scenario's die veronderstellen dat een hogere AOW-leeftijd geen effect op de arbeidsparticipatie zal hebben geven op de lange duur structureel meer arbeidsimmigratie dan de prognose. Scenario's waarin wordt verondersteld dat de leeftijd bij uittreding gelijk opstijgt met de AOW-leeftijd zijn niet doorgerekend, maar die zouden logischerwijze structureel minder arbeidsimmigratie dan de prognose geven.

Appendix 3: Verklarend model voor gezinsmigratie

We schatten de samenhang van de gezinsmigratie met de asielmigratie, arbeidsmigratie en de omvang van de herkomstgroep in Nederland met behulp van een gepoold regressiemodel.

$$I_{\text{gezin}}(h,j) = C(h) + \alpha_{\text{asiel}} I_{\text{asiel}}(h,j) + \alpha_{\text{arbeid}} I_{\text{arbeid}}(h,j) + \beta P(h,j), \quad (3)$$

waarbij I_{gezin} het aantal gezinsimmigranten van herkomstgroep h in jaar j is. De tweede en derde term in het rechterlid beschrijven meemigrerende gezinsleden met asiel- en arbeidsimmigranten. De term met $P(h,j)$ beschrijft gezinsvormende migratie met een in Nederland woonachtig partner van de eigen herkomstgroep (zie hieronder). De constante $C(h)$ geeft het gemiddelde niveau van de overige gezinsmigratie, waaronder gezinsvormende migratie met een in Nederland wonende partner van buiten de eigen herkomstgroep. De invloed van studiemigratie is niet meegenomen, omdat we geen significante samenhang met gezinsmigratie vinden als we het aan het model toevoegen. Een belangrijk deel van de gezinsmigratie betreft ook migranten die naar Nederland komen als partner van een autochtoon. Omdat het aantal autochtonen in de relatievormende leeftijden van 20 tot 40 jaar gedurende de prognoseperiode niet sterk verandert, is dit niet als verklarende variabele meegenomen. Bij verschillende allochtonen groepen wordt er de komende jaren wel veel dynamiek in deze leeftijdsgroep voorzien, met name een vervanging van de eerste door de tweede generatie, waarbij de tweede generatie minder geneigd is om een partner uit het land van herkomst te halen dan hun ouders.

De parameter $P(h,j)$ in vergelijking (3) is het aantal 20-39 jarigen van de herkomstgroep in Nederland, gewogen naar de mate waarin leden van die herkomstgroep geneigd zijn een migratiehuwelijk te sluiten.

$$P(h,j) = \sum_{g=m,v} \sum_{i=1e,2e} N(h,i,g,j) \frac{H_{\text{migr.}}(h,i,g,j)}{H(h,i,g,j)}, \quad (4)$$

hierin is $N(h,i,g,j)$ het aantal 20-39 jarige inwoners van herkomstgroep h , generatie i , geslacht g in jaar j . H is het totale aantal huwelijken voor die groep, $H_{\text{migr.}}$ het aantal migratiehuwelijken.

Migratiehuwelijken zijn huwelijken waarbij de partner een eerste-generatie-allochtoon van de eigen herkomstgroep is die kort voor het huwelijk geïmmigreerd is (Van Huis, 2010). Door hiernaar te wegen houden we rekening met het feit dat verschillende herkomstgroepen in verschillende mate kettingmigratie aantrekken. Ook houden we rekening met het effect van een veranderende samenstelling naar geslacht en generatie binnen de herkomstgroep op de kettingmigratie. Bij Turken en Marokkanen is de geneigdheid tot het sluiten van migratiehuwelijken de laatste jaren sterk afgenomen, $P(h,j)$ laat daardoor bij deze groepen een daling zien, hoewel het aantal Turks-/Marokkaanse twintigers en dertigers steeg (grafiek A3.1). Vóór 2001 ontbreken schattingen van het aantal migratiehuwelijken. Voor de jaren 1995–2000 hebben we een schatting gemaakt op basis van partnergegevens van ouders bij geboorten.

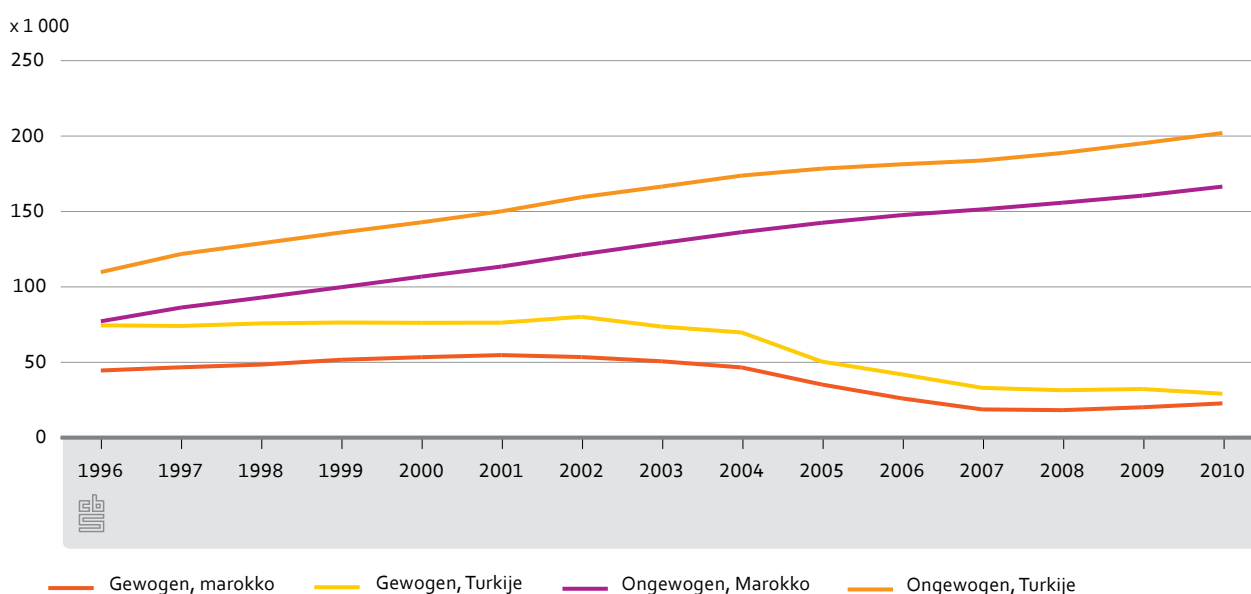
Het gepoolde regressiemodel is geschat op waarnemingen uit de periode 1995–2011. In eerste instantie zijn alle tien niet-Nederlandse herkomstgroepen in de prognose in de schatting meegenomen. Bij de herkomstgroep Afrika bleek er geen samenhang te zijn tussen de geregistreerde gezinsmigratie en de verklarende variabelen. Daarom werd voor deze herkomstgroep bij een tweede schatting alleen de constante C(h) meegenomen in het model. Dit betekent dat we bij Afrika het gemiddelde van de gezinsmigratie over de waarneemperiode als uitgangspunt voor de veronderstelling gebruiken. Voor Turkije en Marokko was de constante C(h) niet significant en is daarom weggelaten.

Tabel A3.2 toont de geschatte parameters. Voor elke vijf extra arbeidsmigranten en voor elke elf extra asielmigranten kwam er in de periode 1995–2011 één extra gezinsmigrant naar Nederland. Daarnaast is er een sterke samenhang met de gewogen bevolkingsomvang van de eigen herkomstgroep. Voor elke 20- tot 40-jarige die zijn/haar partner uit het eigen land van herkomst zou willen laten komen, kwamen er jaarlijks 0,06 gezinsmigranten naar Nederland.

Grafiek A3.3 toont model en waarnemingen voor de totale gezinsmigratie.

Voor de prognosejaren wordt met dit model uit de prognose van de arbeids- en asielmigratie en van de 20- tot 40-jarige bevolking naar geslacht, herkomst en generatie het aantal gezinsmigranten geschat. Dit gebeurt iteratief, waarbij om te beginnen van de bevolkingsaantallen uit de voorgaande prognose wordt uitgegaan. Voor de fractie migratiehuwelijken wordt verondersteld dat die op de laatst waargenomen waarde blijft. Alleen voor Turkije en Marokko wordt een verdere daling tot 2020 aangenomen, in lijn met de veronderstellingen over partnerkeuze van deze groepen die gebruikt worden voor de schatting van het aantal geboorten van tweede-generatie kinderen (Van Duin en Agtmaal, 2010). De verdere daling wordt verondersteld een gevolg te zijn van een voortgaande verschuiving van de partnerkeuze van eerste- naar tweede-generatie partners van de eigen herkomstgroep. De recente sterke daling werd daarnaast veroorzaakt door een verschuiving van de keuze van eerste-generatie partners die vlak voor het huwelijk naar Nederland kwamen naar eerste-generatie partners die hier al langer aanwezig waren.

A3.1 Ongewogen en gewogen 20- tot 40-jarige bevolking, herkomstgroep Turkije en Marokko

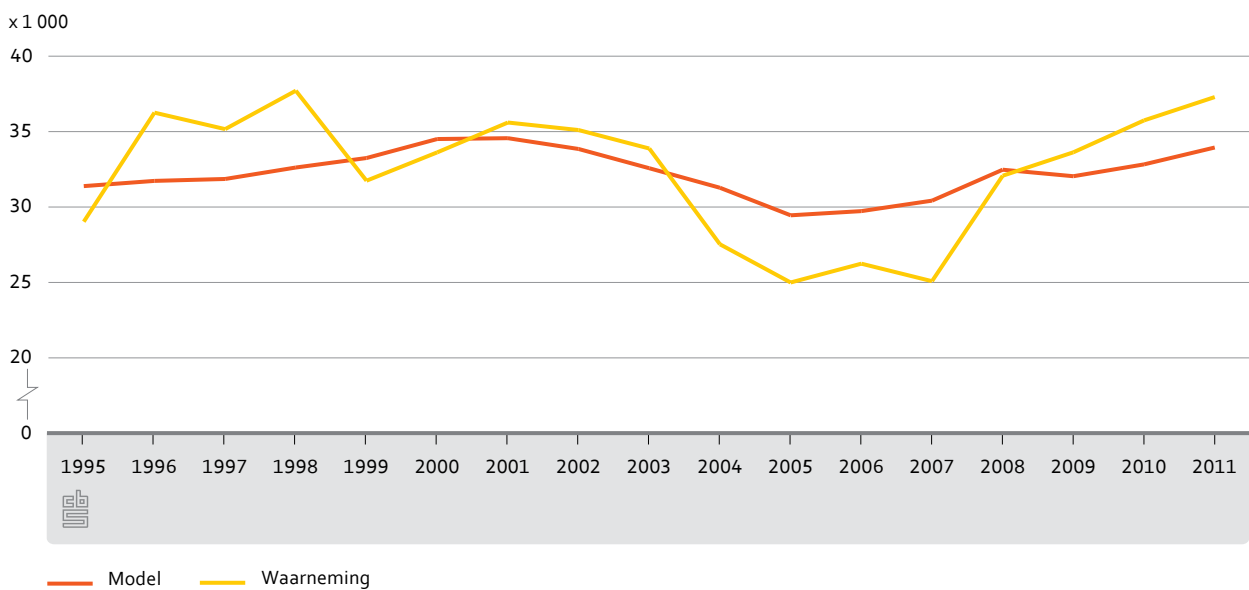


Het model voor gezinsmigratie wordt twintig jaar vooruitgerekend, waarna voor de resterende prognosejaren de waarden constant worden gehouden. Hiervoor is gekozen omdat de ontwikkeling van het aantal 20-39 jarigen per herkomstgroep voor de eerste 20 jaar sterk samenhangt met het huidige aantal 0- tot 20-jarigen en daardoor vrij zeker is. In de periode daarna wordt de ontwikkeling snel onzekerder, waardoor het prognosemodel minder stabiel zou kunnen worden.

A3.2 Parameters model gezinsmigratie

		95% interval		
		waarde	onder	boven
β		0,06	0,06	0,07
α_{asiel}		0,09	0,04	0,15
α_{arbeid}		0,23	0,20	0,25
		x 1 000		
$C(h)$	Afrika	3,3	3,0	3,5
	Azië	3,2	2,8	3,6
	EU26	4,7	4,2	5,3
	Indonesië	0,4	0,1	0,7
	Latijns Amerika	1,7	1,5	2,0
	Overig buiten Europa	1,9	1,7	2,2
	Overig Europa	1,2	0,9	1,5
	Suriname	0,8	0,5	1,0

A3.3 Waarneming en modelwaarden gezinsmigratie, 1995-2011



Verklaring van tekens

.	Gegevens ontbreken
*	Voorlopig cijfer
**	Nader voorlopig cijfer
x	Geheim
–	Nihil
–	(Indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	Het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
Niets (blank)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2012–2013	2012 tot en met 2013
2012/2013	Het gemiddelde over de jaren 2012 tot en met 2013
2012/'13	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2012 en eindigend in 2013
2010/'11–2012/'13	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2010/'11 tot en met 2012/'13

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70, fax 070 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2013.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.